Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Eduskunta-aloite

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:
- Lakialoite LA 6/2024 vp Marko Kilpi kok ym. Lakialoite laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamisesta

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:
- perustuslakivaliokunta PeVL 51/2025 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- neuvotteleva virkamies Outi Äyräs-Blumberg, sosiaali- ja terveysministeriö
- sosiaalineuvos Satu Karppanen, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Hautamäki, oikeusministeriö
- esittelijäneuvos Lotta Hämeen-Anttila, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- lainsäädäntöneuvos Amanda Mäkelä, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Vilhelmiina Lehto-Niskala, vanhusasiavaltuutetun toimisto
- vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo, vanhusasiavaltuutetun toimisto
- erityisasiantuntija Peggy Heikkinen, Svenska Finlands folkting
- apulaisprofessori Paulus Torkki, Helsingin yliopisto
- professori Teppo Kröger, Jyväskylän yliopisto

- erityisasiantuntija Anna Haverinen, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- toimitusjohtaja Virpi Holmqvist, Attendo
- toimitusjohtaja Stefan Wentjärvi, Esperi Care Oy
- maajohtaja Johan Sanmark, Tandem Health
- vaikuttamistyön asiantuntija Katja Långvik, Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry
- johtaja Laura Lindeberg, Hyvinvointiala HALI ry
- erityisasiantuntija Miranna Seppälä, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
- juristi Sari Elomaa, Muistiliitto ry edustaen Vammaisfoorumi ry:tä
- edunvalvontapäällikkö Anne Perälahti, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- erityisasiantuntija Erja Saarinen, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- asiantuntija Sari Ilonummi, Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry
- työvoimapoliittinen asiantuntija Mervi Flinkman, Tehy ry
- toimitusjohtaja Saara Hassinen, Terveysteknologia ry
- hallituksen jäsen Sari Elomaa, Vammaisfoorumi ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:
- Svenska Finlands folkting
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- aluehallintovirastot
- Etelä-Savon hyvinvointialue
- Helsingin kaupunki
- Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- Hyvinvointiala HALI ry
- Kehitysvammaliitto ry
- Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
- Näkövammaisten liitto ry
- Sailab — MedTech Finland ry
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- Suomen Diabetesliitto ry
- Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry
- Tehy ry
- Vammaisfoorumi ry
- Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry
- Vanhustyön keskusliitto ry
- tutkijatohtori Joni Jaakola
- apulaisprofessori Anu Mutanen
- professori Eeva Nykänen
- yliopistonlehtori Pauli Rautiainen
- OTK Tapio Räty
- professori Kaarlo Tuori

Valiokunnan mietintöluonnos

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:
- Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaalihuoltolakia, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia.

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalihuoltolaissa säädettäisiin teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalveluissa asiakkaan perusoikeuksia kunnioittaen. Teknologisten ratkaisujen käyttäminen olisi mahdollista asiakkaan toimintakyvyn, turvallisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin tueksi ja niiden tulisi soveltua käytettäviksi asiakkaan palvelussa ja vastata asiakkaan tarpeisiin. Ratkaisujen soveltuvuus asiakkaalle arvioitaisiin osana sosiaalihuollon asiakasprosessia. Lisäksi teknologisten ratkaisujen käyttöönotossa ja käytössä tulisi noudattaa laissa säädettyjä reunaehtoja, kuten että asiakas osaa tarpeen mukaan käyttää ratkaisua ja että ratkaisulla ei puututa asiakkaan yksityisyydensuojaan enempää kuin hänen hoidon ja huolenpidon tarpeensa välttämättä edellyttää. Teknologisen ratkaisun tulisi myös toimia tarkoitustaan vastaavalla tavalla eikä se saisi vaarantaa asiakasturvallisuutta.

Sosiaalihuoltolakiin lisättäisiin yleiset säännökset teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Teknistä valvontaa voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kameravalvontana tai liiketunnistimiin perustuvana valvontana. Tekninen valvonta olisi mahdollista, jos se olisi tarpeen asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi, ja se tulisi rajata ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään. Teknisen valvonnan tulisi olla oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden.

Asiakastietojen käsittelyyn sekä asiakkaan palvelun yhteydessä käytettävien teknologisten ratkaisujen käytön että yhteisten tilojen teknisen valvonnan yhteydessä sovellettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia.

Sosiaalihuoltolakia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että asiakassuunnitelmaa laadittaessa olisi arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla. Hyvinvointialueella olisi siis jatkossa velvollisuus arvioida teknologisten ratkaisujen hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa. Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettuun lakiin tehtäisiin vastaava muutos.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi. Laissa säädettäisiin asiakasmaksun perimisestä niissä tilanteissa, joissa asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastattaisiin käyttäen teknologista ratkaisua.

Iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa mahdollistettaisiin teknologian ja teknisen valvonnan ottaminen huomioon silloin, kun niillä olisi henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Henkilöstömitoitusta arvioitaessa voitaisiin mitoitusta pienentää enintään 0,04 työntekijää asiakasta kohti, mikäli toimintayksikössä olisi käytössä teknologiaa, joilla voidaan korvata välitöntä asiakastyötä. Toteutuneen henkilöstömitoituksen olisi kuitenkin aina oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti.

Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

Lakialoite

LA 6/2024 vp. Lakialoitteessa ehdotetaan, että sosiaalihuollon asiakkaana oleva muistisairas henkilö voidaan määrätä elektroniseen valvontaan, jos on olemassa välitön vaara, että asiakas voi muistisairauden vuoksi saattaa itsensä alttiiksi vakavalle terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

(1) Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaalihuoltolakia (1301/2014), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia (980/2012, vanhuspalvelulaki) ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia (734/1992, asiakasmaksulaki).

(2) Esityksen mukaan (s. 44) sen tavoitteena on säätää teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalvelussa asiakkaan perusoikeuksia kunnioittaen ja asettaa yhtenäiset reunaehdot tekniselle valvonnalle sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Lisäksi tavoitteena on säätää velvollisuudesta arvioida, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla ja mahdollistaa asiakasmaksun periminen niissä tilanteissa, kun asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastattaisiin käyttäen teknologista ratkaisua. Esityksen tavoitteena on myös mahdollistaa teknologisten ratkaisujen ja teknisen valvonnan ottaminen huomioon iäkkäiden ympärivuorokautiseen palveluasumiseen liittyvän henkilöstömitoituksen arvioimisessa silloin, kun teknologisilla ratkaisuilla tai teknisen valvonnan käytöllä olisi henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Esityksellä tavoitellaan 50,9 miljoonan euron säästöjä hyvinvointialueiden kustannuksiin.

(3) Perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 51/2025 vp) mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, mutta 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon. Mainitun valtiosääntöoikeudellisen huomautuksen lisäksi perustuslakivaliokunta tuo lausunnossaan esille muita esitykseen sisältyvien säännösehdotusten täsmentämistarpeita.

(4) Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää esityksen tavoitteita tärkeinä ja kannattaa esityksen hyväksymistä jäljempänä esitetyin muutoksin. Teknologian hyödyntäminen sosiaalihuollon palveluissa on valiokunnan näkemyksen mukaan perusteltua ottaen huomioon erityisesti väestön ikääntymisen vuoksi lisääntyvä palvelutarve ja työikäisten määrän suhteellinen väheneminen. Teknologisia ratkaisuja tarvitaan turvaamaan sosiaalipalvelujen saatavuutta ja henkilöstön riittävyyttä. Lisäksi teknologian vastuullinen hyödyntäminen helpottaa työntekijöiden työkuormaa ja mahdollistaa erilaisia ratkaisuja palvelujen tuottamisessa. Se mahdollistaa myös palvelujen kustannusvaikuttavuuden ja hoivan laadun sekä asiakasturvallisuuden parantamisen esimerkiksi kotihoidossa ja asumispalveluissa. Valiokunta kuitenkin korostaa, että teknologian käytön edellytyksenä on, että kaikki työntekijät perehdytetään teknologian käyttöön ja osaamista ylläpidetään jatkuvasti. Lisäksi valiokunta korostaa hyvinvointialueiden ja palveluntuottajien vastuuta teknologisten ratkaisujen virheettömästä toiminnasta.

(5) Esityksen perustelujen (s. 47) mukaan teknologian käytön yleistymisellä sosiaalihuollon palveluissa voi olla merkittäviäkin vaikutuksia hyvinvointialueiden järjestämien sosiaalihuollon palvelujen kustannuksiin sekä välillisesti todennäköisesti myös terveydenhuollon kustannuksiin pitkällä aikavälillä. Esityksen tavoitteet liittyvät siten valiokunnan näkemyksen mukaan keskeisesti hyvinvointivaltion palvelujen turvaamiseen ikääntyvässä Suomessa. Myös perustuslakivaliokunta katsoi, että nyt ehdotetulle sääntelyllä teknologian käytöstä voidaan arvioida olevan perustuslain 19 §:n mukaisten perusoikeuksien turvaamiseen ja edistämiseen kytkeytyviä, perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja painavia perusteita (PeVL 51/2025 vp, kappale 3).

(6) Myös valiokunnan asiantuntijakuulemisissa teknologian käyttöön suhtauduttiin lähtökohtaisesti pääosin myönteisesti ja pidettiin tärkeänä sitä, että teknologian käytöstä sosiaalipalveluissa säädetään. Yhtenäisen lainsäädännön katsottiin lisäävän asiakkaiden tasa-arvoista kohtelua ja vahvistavan valvontaviranomaisten yhtenäisiä käytäntöjä. Lisäksi teknologian, tekoälyn ja digitaalisten ratkaisujen hyödyntämisen arvioitiin tarjoavan yhden realistisimmista keinoista parantaa tuottavuutta ja vaikuttavuutta ilman, että palveluiden inhimillinen laatu vaarantuu.

(7) Valiokunta pitää tärkeänä seurata ehdotetun lainsäädännön toimeenpanoa ja sen vaikutuksia asiakkaiden oikeuksiin, palvelujen laatuun sekä henkilöstömitoitukseen. Lisäksi valiokunta korostaa lainsäädännön toimeenpanon kansallisen ohjauksen sekä valvonnan merkitystä. Valiokunta pitää perustuslakivaliokunnan tavoin tärkeänä myös sitä, että valtioneuvoston valmisteltavana olevat asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta koskevat lakiehdotukset saatetaan eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman ripeästi (PeVL 51/2025 vp, kappale 16).

(8) Valiokunta ehdottaa perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta 1. lakiehdotukseen jäljempänä esitettyjä muutoksia, jotka ilmenevät sosiaali- ja terveysministeriöltä saadusta selvityksestä. Sosiaali- ja terveysministeriöltä saatua selvitystä koskevassa valiokunnan asiantuntijakuulemisessa enemmistö valtiosääntöoikeuden asiantuntijoista arvioi, että lakiehdotukset on saatettava uudelleen perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi, sillä ehdotusten perustuslainmukaisuudesta on eduskunnan työjärjestyksen (40/2000) 38 §:ssä tarkoitetulla tavalla epäselvyyttä. Lisäksi tuotiin esiin, että säännösehdotusten keskeneräisyys ja epätarkkuus edellyttäisivät vielä jatkokehittämistä ennen perustuslakivaliokunnan uudelleen arviointia ja osa mainituista valtiosääntöoikeuden asiantuntijoista arvioi lisäksi, että kyse on niin suurista muutoksista, että ne tulisi valmistella ensisijaisesti huolellisesti perusvalmistelussa sosiaali- ja terveysministeriössä lausuntokierroksi-

neen ja vaikutusarvioineen. Tuotiin myös esille, että perusvalmistelussa tulisi arvioida tarvittaessa toisenlaista sääntelymallia.

(9) Edellä mainitussa kuulemisessa tuotiin lisäksi esiin, että tässä yhteydessä ratkotaan niin sanotun itsemääräämisoikeuslainsäädännön kannalta merkittäviä perustuslaillisia kysymyksiä ja olisi tärkeää, että perustuslakivaliokunta arvioisi niitä itse suhteessa aiempaan ratkaisukäytäntöönsä (esim. PeVL 24/2022 vp) siten, että itsemääräämisoikeuslainsäädännön kehittämiselle tulevilla hallituskausilla olisi selkeä valtiosääntöoikeudellinen pohja olemassa. Esityksen perustelujen ja saadun selvityksen perusteella esitys perustuu lähtökohtaan, jonka mukaan teknologisten ratkaisujen käyttäminen on sosiaalipalvelujen toteuttamistapa eikä sen katsota rajoittavan asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Esityksen mukaan teknologisilla ratkaisuilla (kuten hoivakameralla tai asiakasta havainnoivalla muulla laitteella) puututaan esityksen ja saadun selvityksen mukaan kuitenkin tietyissä tilanteissa asiakkaan perusoikeuksiin, kuten yksityiselämän suojaan.

(10) Edellä todettuun viitaten sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää perustuslakivaliokuntaa vielä arvioimaan sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa esitettyjen sosiaali- ja terveysministeriöltä saatujen selvitysten mukaisten lakiehdotusten perustuslainmukaisuuden ja huomioimaan arviossaan jäljempänä mietintöluonnoksessa esitetyt näkökohdat.

Soveltamisala

(11) Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi sosiaalihuoltolakiin säännökset teknologisista ratkaisuista (47 §) ja teknisestä valvonnasta (48 §). Esityksen perusteluissa (s. 84) todetaan, että ehdotettavat muutokset teknologisista ratkaisuista ja teknisestä valvonnasta on ehdotettu lisättäväksi sosiaalihuoltolakiin, joka yleislakina soveltuu kaikilla sosiaalihuollon aloilla. Esityksen mukaan teknologian hyödyntäminen ei olisi oma palvelunsa vaan yksi tapa toteuttaa sosiaalihuollon palveluja (s. 104). Ehdotuksen ei sen perustelujen mukaan katsota rajoittavan asiakkaan itsemääräämisoikeutta (s. 101).

(12) Sosiaalihuoltolakia sovelletaan sen 2 §:n mukaan hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon, jollei sosiaalihuoltolaissa tai muussa laissa toisin säädetä. Sosiaalihuoltoon sisältyvät sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. Hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvista sosiaalipalveluista säädetään sosiaalihuoltolain 14 §:ssä. Sosiaalihuoltolain mukaisia sosiaalipalveluja ovat muun muassa sosiaalityö ja sosiaaliohjaus, sosiaalinen kuntoutus, perhetyö, lapsiperheen kotipalvelu, kotihoito, asumispalvelut, laitospalvelut, liikkumista tukevat palvelut, päihde- ja riippuvuustyö ja mielenterveystyö. Erityislainsäädännön perusteella tarjottavia muita sosiaalipalveluja ovat muun muassa vammaispalvelut, kehitysvammaisten erityishuolto (mukaan lukien tahdosta riippumaton erityishuolto), lastensuojelu, kuntouttava työtoiminta, perhehoito ja omaishoidon tuki. Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan esityksessä ehdotettua 47 §:ää sovelletaan kaikkiin sosiaalihuoltolain 14 §:ssä mainittuihin sosiaalihuollon palveluihin ja ehdotettua 48 §:ää sovelletaan kaikkiin sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisiin tiloihin.

(13) Hyvinvointialue voi järjestää järjestämisvastuulleen kuuluvat sosiaalipalvelut tuottamalla ne itse tai hankkimalla niitä esimerkiksi yksityiseltä palveluntuottajalta ostopalveluna tai palvelusetelillä. Hallituksen esityksessä sosiaalihuoltolakiin ehdotettuja säännöksiä teknologista rat-

kaisuista ja teknisestä valvonnasta sovelletaan näin ollen kaikkiin hyvinvointialueen järjestämiin sosiaalipalveluihin riippumatta palvelujen tuottamistavasta.

(14) Sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetussa laissa (741/2023, sote-valvontalaki) säädetään julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä yksityisoikeudellisessa muodossa tuotettujen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen valvonnasta (1 §). Yksityisoikeudellisessa muodossa tuotetuilla sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla tarkoitetaan palveluja, joiden rahoitus tulee kokonaisuudessaan yksityiseltä sektorilta, pääasiassa yksityisestä sosiaalivakuutuksesta, yksityisiltä vakuutusyhtiöiltä ja palveluja käyttäviltä yksityisiltä kotitalouksilta (HE 299/2022 vp). Sote-valvontalain 3 §:n 1 momentin mukaan sote-valvontalaissa tarkoitettuja palveluja järjestettäessä ja tuotettaessa on noudatettava, mitä palvelujen sisällöstä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon yleis- ja erityislainsäädännössä. Näin ollen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sisällöstä säädettyä sovelletaan myös yksityisoikeudellisessa muodossa tuotettuihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

(15) Esityksessä ei ole käsitelty sosiaalihuoltolakiin ehdotettujen teknologisten ratkaisujen ja teknistä valvontaa koskevien säännösten soveltumista yksityisoikeudellisessa muodossa tuotettuihin sosiaalipalveluihin, jolloin yksityisen sosiaalihuollon järjestäminen perustuu sosiaalihuollon toteuttajan ja asiakkaan väliseen kirjalliseen sopimukseen (laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 6 §, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki). Edellä todettujen sote-valvontalain säännösten perusteella esityksessä ehdotetut säännökset tulevat kuitenkin sovellettavaksi yksityisoikeudellisessa muodossa tuotetuissa palveluissa ja myös sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan ehdotettuja säännöksiä on tarkoitus soveltaa kyseisissä palveluissa.

(16) Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille, että teknologisista ratkaisuista ja teknisestä valvonnasta sosiaalihuoltolakiin ehdotettujen säännösten soveltamisalan laajuus on ongelmallinen tietopohjan ohuuden ja puutteellisten vaikutusten arviointien vuoksi. Lisäksi asiantuntijakuulemisissa on nostettu esille se, että teknologisten ratkaisujen osalta rajanveto suhteessa sosiaalihuollon asiakkaan perusoikeuksia rajoittaviin toimenpiteisiin (lastensuojelulaissa (417/2007) ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977) säädetyt rajoitustoimenpiteet) muodostuu haastavaksi. Esimerkiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa ei pidetty realistisena sitä, että säännöksen soveltajan tehtävänä olisi arvioida tapauskohtaisesti kunkin teknologisen ratkaisun osalta, onko kyse lapsen perusoikeuksien rajoittamisesta vai ennemminkin hoidosta ja hoivasta, kuten esityksen perusteluissa esitetään (s. 68).

(17) Valiokunta ehdottaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen perustuen jäljempänä esitetyllä tavalla muutoksia ehdotettuihin sosiaalihuoltolain 47 ja 48 §:ään. Pääasiassa säännösten soveltamisalaa ei ehdoteta muutettavaksi, mutta ministeriöltä saamaansa selvitykseen perustuen valiokunta ehdottaa, että 47 §:n 2 momentissa tarkoitettujen teknologisten ratkaisujen käyttöä rajataan siten, että momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja saadaan käyttää vain asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalveluissa ja 3 kohdassa tarkoitettuja ratkaisuja vain asiakkaan asumispalvelussa tai laitospalvelussa. Lisäksi 47 §:n 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, ettei lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen palveluissa ei saa käyttää 2 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja.

(18) Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa koskien sosiaali- ja terveysministeriön selvitystä on kiinnitetty huomiota siihen, että valittu laaja-alainen sääntelytapa saattaa osoittautua haasteelliseksi täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimusten näkökulmasta. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin asiantuntija-arvion mukaan lausunnossaan PeVL 51/2025 vp antanut lainsäätäjälle asiassa hieman enemmän liikkumatilaa kuin aiemmassa lausunnossaan PeVL 24/2022 vp. Kuulemisessa tuotiin myös esille, että 47 §:n valmistelussa ei ole riittävästi tunnistettu kaikkia soveltamisalan kannalta merkityksellisiä erityiskysymyksiä, kuten vammaispalveluihin ja tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon liittyviä kysymyksiä taikka asiakkaita valvovan teknologian käyttöön liittyviä erityiskysymyksiä säilöön otettujen, ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän piirissä olevien tai turvakotipalveluja käyttävien kohdalla. Vaikka kuulemisissa pidettiin hyvänä sääntelyn soveltamisen rajaamista lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten kohdalla, kiinnitettiin toisaalta kuitenkin huomiota siihen, että lastensuojelun osittainen poissuljenta 47 §:n 2 momentin soveltamisalasta aiheuttaa epäjohdonmukaisuuden, sillä säännöksessä tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja ei saisi käyttää lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten palveluissa, mutta niiden käyttämiseen ei olisi estettä niiden lastensuojelun palveluja saavien lasten kohdalla, joita ei ole sijoitettu.

(19) Valiokunta pitää hyvänä sitä lähtökohtaa, että teknologisia ratkaisuja ja teknistä valvontaa olisi mahdollista käyttää laajasti eri palveluissa. Valiokunta viittaa tähän liittyen sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen, jonka mukaan ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista arvioida, missä sosiaalihuoltolain 14 §:n mukaisissa palveluissa voisi olla mahdollista hyödyntää teknologisia ratkaisuja. Kaikissa sosiaalihuollon palveluissa ei vielä ole käytössä 47 §:ssä tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja eikä kaikkiin palveluihin sellaisia välttämättä tulekaan. Ehdotettu 47 § soveltuisi kaikkiin edellä mainittuihin sosiaalihuollon palveluihin, mutta asiakkaan palveluissa ei voitaisi ottaa käyttöön mitä tahansa teknologisia ratkaisuja, vaan niiden tulisi soveltua käytettäväksi asiakkaan palveluissa ja vastata hänen tarpeisiinsa.

Määritelmät

(20) Hallituksen esityksessä ehdotetaan lisättäväksi sosiaalihuoltolain määritelmiä koskevaan 3 §:ään uusi teknologisen ratkaisun määritelmä (3 §:n 8 kohta), jonka mukaan teknologisella ratkaisulla tarkoitetaan asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettäviä sähköisiä laitteita, ohjelmistoja, palveluita ja järjestelmiä. Lisäksi ehdotetaan lisättäväksi teknisen valvonnan määritelmä (3 §:n 9 kohta), jonka mukaan teknisellä valvonnalla tarkoitetaan asiakkaan kuvan, äänen ja liikkeen havainnointia sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa.

(21) Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin, että hallituksen esityksen useassa eri kohdassa on viitattu perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 24/2022 vp, jossa todettiin, että ehdotettu sääntely turva-auttamispalvelun sisällöstä jäi perustuslain kannalta ongelmallisen yleispiirteiseksi. Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että ”sääntelyn vaikutukset perustuslain 10 §:ssä turvattuihin oikeuksiin ovat hyvin erilaisia esimerkiksi silloin, kun kyse on turvarannekkeesta, jota käyttämällä asiakas voi itse ottaa yhteyden turva-auttamispalvelun tarjoajaan kuin silloin, kun kyse on jonkinlaisesta automaattisesti asiakkaan liikkumista tarkkailevasta laitteistosta.” Ehdotettu sääntely vaikutti perustuslakivaliokunnan mukaan mahdollistavan hyvin syvälle käyvän puuttumisen yksityiselämän suojaan. Sääntely tuli poistaa lakiehdotuksesta tai

sitä tuli täsmentää merkittävästi, jotta se oli käsiteltävissä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 24/2022 vp, kappale 8—9).

(22) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on kiinnitetty huomiota siihen, että nyt ehdotettu sääntely näyttäytyy jopa edellä tarkasteltua turva-auttamispalvelua epätäsmällisemmältä ja epämääräisemmältä. Lain 3 §:n 8 kohdan mukainen ”teknologinen ratkaisu” vaikuttaa laissa säädetyn määritelmänsä mukaan kattavan hyvin määrittelemättömän, laaja-alaisen ja keskenään varsin heterogeenisen joukon tietokoneen käytöstä asiakassuunnitelman tekemisessä aina hyvin pitkälle henkilön yksityiselämän suojaan puuttuviin ratkaisuihin. Ehdotetun 3 §:n 9 kohdan ”teknisen valvonnan” määritelmäsäännöksen sanamuodon perusteella teknisenä valvontana voitaisiin puolestaan pitää esimerkiksi myös sitä, että henkilökunnan edustaja istuisi aulassa havainnoimassa samassa tilassa olevien asiakkaiden ääniä ja liikkeitä. Tällaista toimintaa ei kuitenkaan ole tarpeen eikä ilmeisesti tarkoituskaan säännellä.

(23) Sosiaali- ja terveysvaliokunta viittaa määritelmäsäännösten osalta ministeriöltä saatuun selvitykseen, jonka mukaan 3 §:n 8 kohdan määritelmän on tarkoitus selventää millaisia ratkaisuja asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettävät teknologiset ratkaisut ovat. Määritelmäpykälää tulee ministeriön mukaan tulkita yhdessä 47 §:n kanssa. Ministeriö huomauttaa kuitenkin, että tietokoneen käyttö asiakassuunnitelman tekemisessä tai vaikkapa muu asiakastietojärjestelmä ei ole määritelmässä tarkoitettu asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettävä teknologinen ratkaisu. Ehdotetun 3 §:n 9 kohdan määritelmän osalta ministeriö toteaa, että henkilökunnan edustajan tekemää havainnointia ei voitane kutsua tekniseksi valvonnaksi, sillä sana tekninen viittaa siihen, että valvontaa tekee tekninen laite tai vastaava eikä siis ihminen omilla silmillään tai korvillaan. Ministeriö ei ehdota muutoksia määritelmäsäännöksiin.

Teknologiset ratkaisut

Hallituksen esityksessä ehdotettu sääntely

(24) Teknologinen ratkaisu olisi esityksen mukaan yksi vaihtoehtoinen asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamistapa. Teknologisella ratkaisulla tarkoitetaan ehdotetun sosiaalihuoltolain 3 §:n 8 kohdan mukaan asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettäviä sähköisiä laitteita, ohjelmistoja, palveluita ja järjestelmiä. Säännöksen perustelujen (s. 85) mukaan teknologinen ratkaisu voi olla fyysinen laite, kuten tietokone tai turvaranneke. Se voi myös olla koodi, sovellus tai käyttöjärjestelmä, verkkopalvelu ja digitaalinen alusta tai järjestelmä, johon yhdistyy laitteita, ohjelmistoja tai prosesseja. Esityksen perustelujen (s. 10—11, s. 22) mukaan jo nykyisin käytössä olevia teknologisia ratkaisuja ovat muun muassa etäpalvelut, turva-auttamisteknologia, älymatto, kaatumisanturi, automaattivalaistus, sähköinen ovenavaaja, liesivahti, älyjääkaappi, lääkerobotti, vuorovaikutus-, seura- ja terapiarobotit, etämittauslaitteet, erilaiset sensorijärjestelmät, liiketunnistimet sekä kulunvalvonta. Turva-auttamisteknologialla tarkoitetaan teknologisia ratkaisuja, joiden avulla esimerkiksi kotona asuva henkilö voi hälyttää apua tai ratkaisuja, jotka hälyttävät apua itsenäisesti tietyn tapahtuman, esimerkiksi kaatumisen tai oven aukeamisen perusteella. Tyypillisimpiä vaihtoehtoja ovat turvaranneke ja -puhelin sekä erilaiset liiketunnistimiin perustuvat järjestelmät (s. 13—14). Sosiaalihuollon teknologiset ratkaisut voivat olla esityksen mukaan myös lääkinnällisiä laitteita tai niissä voi olla kyse tekoälyjärjestelmistä (s. 18). Esityksen perustelujen (s. 38—39) mukaan teknologian hyödyntäminen sosiaalihuollossa voi tar-

koittaa myös teknisen valvonnan (esimerkiksi kamera- tai videovalvonnan) hyödyntämistä osana sosiaalihuollon palvelujen toteuttamista. Tekninen valvonta voi toimia osana asiakkaan oman asuinhuoneiston turvallisuusjärjestelmää, ammattihenkilöiden työn tukena esimerkiksi hoivakameratyyppisessä käytössä.

(25) Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihuoltolain 39 §:ää, joka koskee hyvinvointialueen velvollisuutta asiakassuunnitelman laatimiseen. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että asiakassuunnitelmaa laadittaessa on arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla ottaen huomioon, mitä 47 §:ssä säädetään. Arviointivelvollisuuden tulisi esityksen mukaan johtaa siihen, että asiakkaan palveluita suunniteltaessa arvioidaan teknologian mahdollisuudet ja tarvittaessa myös perustellaan, miksi teknologiaa ei käytetä. Arviointivelvollisuuden ei kuitenkaan tulisi johtaa siihen, että kaikissa tilanteissa aina käytetään teknologiaa, vaan arvioinnissa tulee korostua se, että asiakkaan palvelut suunnitellaan asiakkaan etu huomioiden (s. 86). Vanhuspalvelulain asiakassuunnitelmaa koskevaan 16 §:ään ehdotetaan tehtäväksi vastaava muutos kuin sosiaalihuoltolain 39 §:ään. Ehdotettavaa sosiaalihuoltolain 39 §:ään tehtävää muutosta sovelletaan kaikkiin sosiaalihuollon palveluihin, lukuun ottamatta lastensuojelun palveluja, joiden osalta asiakkaalle tehdään asiakassuunnitelma lastensuojelulain 30 §:n mukaisesti.

(26) Teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa ehdotetaan säädettäväksi sosiaalihuoltolain 47 §:ssä, joka mahdollistaa kaikenlaisten sosiaalihuoltolain 3 §:n 8 kohdassa tarkoitettujen teknologisten ratkaisujen käyttämisen asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa hänen toimintakykynsä, turvallisuutensa, osallisuutensa ja hyvinvointinsa tueksi. Edellytyksenä kuitenkin on, että käytettävien teknologisten ratkaisujen tulee soveltua käytettäviksi hänen palvelussaan ja vastata hänen tarpeisiinsa. Käyttöön otettavien teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee 47 §:n 1 momentin mukaan arvioida hänen palvelutarvettaan arvioitaessa ja hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa. Asiakkaan itsemääräämisoikeuden osalta säännöksessä viitataan sosiaalihuollon asiakaslain 8 ja 9 §:ään.

(27) Asiakasta havainnoivien teknologisten ratkaisujen käytölle hänen kodissaan ja henkilökohtaisessa asuinhuoneistossaan asetetaan ehdotetussa sosiaalihuoltolain 47 §:n 2 momentissa lisäedellytys. Säännöksen mukaan teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja saa käyttää hänen kodissaan ja henkilökohtaisessa asuinhuoneistossaan muualla kuin saniteettitiloissa, jos se on välttämätöntä hänen hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi. Säännöksen perustelujen mukaan ehdotus mahdollistaisi esimerkiksi hoivakameratyyppisten ratkaisujen, älymattojen, kaatumisantureiden ja liikesensoreiden käyttämisen asiakkaan huoneessa ja kotona, mutta niitä ei saisi käyttää saniteettitiloissa, kuten WC:ssä tai pukuhuoneessa. Välttämättömyyden arviointi olisi tapauskohtainen ja kokonaisvaltainen arviointi asiakkaan tilanteesta. Välttämättömyys ei säännöksen perustelujen mukaan tarkoita vain sitä, että ratkaisu olisi asiakkaalle hyödyllinen, vaan myös sitä, että ilman ratkaisua asiakkaan hoito ja huolenpito voisi esimerkiksi vaarantua (s. 88).

(28) Ehdotetun 47 §:n 3 momentin mukaan kaikkien pykälässä tarkoitettujen teknologisten ratkaisujen käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että: 1) asiakas on tietoinen sen käytöstä, osaa tarpeen mukaan käyttää sitä ja saa tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa sen käytössä; 2) teknologinen ratkaisu ei puutu asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän suojaan enem-

pää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää; 3) asiakkaan oikeus inhimilliseen kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen toteutuu; 4) teknologinen ratkaisu toimii tarkoitustaan vastaavalla tavalla eikä vaaranna asiakasturvallisuutta. Säännöksen perustelujen mukaan sillä, että asiakkaan tulisi olla tietoinen teknologisen ratkaisun käytöstä tarkoitetaan sitä, että teknologista ratkaisua ei voida ottaa käyttöön asiakkaan tietämättä (s. 88).

Hallituksen esityksessä esitetyn sääntelyn arviointia

Asiakkaan itsemääräämisoikeus

(29) Esityksen perustelujen mukaan teknologisten ratkaisujen käyttämisen ei katsota rajoittavan asiakkaan itsemääräämisoikeutta (s. 101). Esityksen perusteluissa todetaan, että teknologisten ratkaisujen käyttö on eri asia kuin rajoitustoimenpiteet, eivätkä niiden vaikutukset täten ole säädettyjen rajoitustoimenpiteiden luonteisia (s. 68). Perustelujen mukaan teknologisten ratkaisujen käytön tavoitteena on ensisijaisesti turvata sosiaalihuollon asiakkaan oikeus riittäviin sosiaalipalveluihin. Esityksessä kuitenkin tunnistetaan, että teknologisilla ratkaisuilla (kuten hoivakameralla tai asiakasta havainnoivalla muulla laitteella) puututaan tietyissä tilanteissa asiakkaan perusoikeuksiin kuten yksityiselämän suojaan (s. 109—110).

(30) Esityksen mukaan sosiaalihuollon palvelut perustuvat lähtökohtaisesti vapaaehtoisuuteen eikä teknologian kohdalla katsottu tarkoituksenmukaiseksi edellyttää erillistä nimenomaista suostumusta, kun teknologisen ratkaisun soveltuminen ja muu arviointi on kytketty palvelutarpeen arviointiin ja muuhun asiakasprosessiin (s. 101). Ehdotetun 47 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että jos ammattilainen arvioi teknologisen ratkaisun soveltuvan asiakkaan palveluun ja asiakas vastustaa sitä, olisi yritettävä löytää yhteisymmärrys asiakkaan palvelun toteuttamisen tavasta. Ammattilainen voi kuitenkin katsoa, että teknologinen ratkaisu soveltuisi osaksi asiakkaan palvelun toteuttamista eikä teknologisen ratkaisun käyttöönotto vaadi asiakkaan suostumusta (s. 86—87).

(31) Ehdotetussa sosiaalihuoltolain 47 §:ssä viitataan asiakkaan itsemääräämisoikeuden osalta sosiaalihuollon asiakaslain 8 ja 9 §:ään, joita sovelletaan sosiaalihuoltoa järjestettäessä. Mainitun lain 8 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu. Mainitussa 8 §:ssä todetaan lisäksi, että asiakkaan tahdosta riippumattomista toimenpiteistä sekä asiakkaan hoitoon tai huoltoon liittyvistä pakotteista ja rajoituksista sekä niitä koskevasta päätöksentekomenettelystä sosiaalihuollossa on voimassa, mitä niistä erikseen säädetään.

(32) Sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:ssä säädetään itsemääräämisoikeudesta erityistilanteissa. Jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. Mainitussa 9 §:ssä säädе-

tään lisäksi siitä, että jos täysi-ikäinen asiakas on henkilöään tai varallisuuttaan koskevassa asiassa ilmeisen edunvalvonnan tarpeessa, tulee sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimielimen tehdä holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 91 §:ssä tarkoitettu ilmoitus holhousviranomaiselle edunvalvojan määräämiseksi asiakkaalle.

(33) Perustuslakivaliokunnan (PeVL 51/2025 vp) mielestä perustuslaista ei sinänsä johdu estettä nyt ehdotetulle sääntelylle, jossa nimenomaista suostumusta ei edellytetä. Perustuslakivaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota riskiin siitä, että ehdotetun sääntelyn mukaan asiakkaan voi olla hyvin vaikea kieltäytyä käyttämästä yksityisyyttään kaventavaa teknologista ratkaisua, jos hän tarvitsee esimerkiksi palveluasumista tai kotihoitoa ja pelkona on, että kieltäytyessään hän ei saa tarvitsemaansa palvelua, joka ilman teknologian käyttöä olisi järjestettävissä perusoikeuksia rajoittamatta. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sääntelyä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä on syytä tiukentaa.

(34) Myös sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille asiakkaan mielipiteen ja itsemääräämisoikeuden huomioimiseen liittyviä näkemyksiä. Osa kuultavista toi esille, että teknologian käyttöönoton tulee edellyttää asiakkaan suostumusta, tai että asiakkaalla tulee olla ainakin mahdollisuus kieltäytyä teknologisen ratkaisun käytöstä. Kuulemisissa myös katsottiin olevan epäselvää, mikä merkitys teknologiasta kieltäytymisellä on asiakkaan sosiaalihuollon palveluihin ja tuotiin esiin huoli siitä evätäänkö asiakkaalta tällöin mahdollisuus kyseiseen palveluun. Tähän liittyen korostettiin, että asiakkaan kieltäytyessä teknologiasta tulisi palvelu toteuttaa asiakkaalle muulla tavalla. Toisaalta kuulemisessa myös kannatettiin sitä, ettei asiakkaalta tarvitsisi pyytää suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, sillä kaikki asiakkaat eivät välttämättä kykene antamaan suostumusta siihen ja myös haavoittuvassa asemassa olevilla asiakkailla tulee olla yhdenvertainen oikeus palveluihin. Kuulemisessa tuotiin lisäksi esiin se, että lähtökohta alaikäisen itsemääräämisoikeudelle on toinen kuin täysi-ikäisellä, jonka oikeustoimikelpoisuutta ei ole rajoitettu.

(35) Sosiaali- ja terveysministeriöltä saamaansa selvitykseen perustuen sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että 1. lakiehdotuksen 47 §:n 1 momenttiin lisätään asiakkaan sekä hänen omaisensa, läheisensä ja laillisen edustajansa kanssa tehtävää yhteistyötä sekä asiakkaan mielipiteen selvittämistä koskevat säännökset. Valiokunnan ehdotuksen mukaan käyttöön otettavien teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee arvioida yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä tai laillisen edustajansa kanssa asiakkaan palvelutarvetta arvioitaessa ja hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa. Asiakkaan mielipide teknologisten ratkaisujen käyttöön pitää selvittää ja hänelle on selvitettävä, miten teknologisen ratkaisun käyttäminen vaikuttaa palvelun toteuttamiseen, ja mitkä olisivat vaihtoehtoiset palvelun toteuttamistavat ilman teknologista ratkaisua.

(36) Edellä todettua sosiaali- ja terveysministeriön selvitystä koskevassa valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille erilaisia näkemyksiä ehdotetuista muutoksista. Osa asiantuntijoista piti 47 §:n 1 momenttiin ehdotettuja säännöksiä myönteisinä asiakkaan ennalta ehkäisevän oikeusturvan kannalta ja tuotiin myös esille, että niillä on riittävällä tavalla otettu huomioon edellä todettu perustuslakivaliokunnan huomio. Toisaalta kuulemisessa tuotiin myös esille, että säännöksessä jää edelleen epäselväksi, järjestetäänkö asiakkaan tarvitsemat palvelut muulla hänen

hyväksymällään tavalla, jos asiakas kieltäytyy teknologian käytöstä. Esitettiin myös näkemys siitä, ettei säännösehdotus edelleenkään turvaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta riittävällä tavalla, vaan mahdollistaa sen, että teknologinen ratkaisu otetaan käyttöön asiakkaan vastustuksesta huolimatta. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että vaikka teknologisilla ratkaisuilla puututaan esityksen mukaan tietyissä tilanteissa asiakkaan perusoikeuksiin, teknologisten ratkaisujen käytöstä ehdotetaan säänneltäväksi kuitenkin vapaaehtoisena sosiaalipalvelun toteuttamistapana myös sellaisten asiakkaiden kohdalla, jotka eivät ole oikeustoimikelpoisia tai jotka eivät muutoin kykene sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:ssä tarkoitetulla tavalla osallistumaan sosiaalihuoltonsa toteuttamiseen tai ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toi esille, että suurella osalla esimerkiksi ympärivuorokautisessa hoivakodissa olevista vanhuksista tilanne on se, ettei heidän omaa käsitystään teknologisista ratkaisuista ole mahdollista selvittää edes käyttäen apuna heidän omaisiaan ja läheisiään sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:ssä säädetyllä tavalla. Jos tarkoitus on säätää, että asioista voidaan päättää asiakkaan tahdosta riippumatta, asiasta pitää apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan säätää nimenomaisesti, arvioida sääntelyn perustuslainmukaisuus ja huolehtia samalla riittävistä oikeusturvakeinoista.

(37) Esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen vammaisia henkilöitä koskevissa tarkastuskohteissa kameravalvontaa on erityisesti tarkasteltu itsemääräämisoikeuden rajoittamisena (rajoitustoimenpide), josta täytyisi säätää laissa. Apulaisoikeusasiamies kiinnittikin tähän liittyen huomiota siihen, että esityksessä on omaksuttu erilainen sääntelytapa kuin esimerkiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa, jossa säädetään perusoikeuksia rajoittavien toimenpiteiden käytöstä silloin, kun vapaaehtoisessa tai tahdosta riippumattomassa erityishuollossa oleva henkilö ei kykene tekemään hoitoaan ja huolenpitoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia. Perusoikeuksia rajoittavia toimenpiteitä (esimerkiksi sängystä tai tuolista putoamisen estävän välineen käyttö tai liikkumisen valvonta) ei voida tällöin käyttää sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:n säännökseen perustuen, vaan niistä päätetään kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain perusteella asiakkaan tahdosta riippumatta eli riippumatta siitä, vastustaako asiakas toimenpidettä tai kykeneekö asiakas ilmaisemaan mielipidettään. Myös rajoitustoimenpiteen mahdollinen pituus määritellään laissa.

(38) Käsiteltäessä kyseistä kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin lisättyä rajoitustoimenpidesääntelyä koskevaa hallituksen esitystä eduskunnassa perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 15/2015 vp — HE 96/2015 vp), että melko vähäisetkin puuttumiset esimerkiksi laitoshuollossa olevan henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapauteen sekä yksityiselämän suojaan merkitsevät sitä, että asianomaista toimenpidettä on pidettävä perusoikeuden rajoituksena etenkin, jos henkilö vastustaa toimenpidettä. Rajoitustoimenpiteitä ei siten voida perustuslakivaliokunnan mukaan käyttää, jos niistä ei ole säädetty perusoikeuksien rajoitusedellytykset asianmukaisesti täyttäen laissa.

(39) Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa kiinnitettiin lisäksi huomiota ehdotetun 47 §:n ja sen perustelujen väliseen ristiriitaan. Säännöksen (47 §:n 3 momentin 1 kohta) mukaan teknologisten ratkaisujen käytössä on huolehdittava muun muassa siitä, että asiakas on tietoinen sen käytöstä ja osaa tarpeen mukaan käyttää sitä. Säännöksen sanamuodon mukaan teknologista ratkaisua ei voisi näin ollen käyttää, jollei asiakas kykene olemaan tietoinen sen käytöstä, mutta toisaal-

ta perusteluissa viitataan muistisairaaseen asiakkaaseen, jonka kohdalla mainitut edellytykset eivät täyttyisikään.

(40) Valiokunta pitää asiakkaan mielipiteen ja itsemääräämisoikeuden huomioon ottamista tärkeänä. Valiokunta viittaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen, jonka mukaan edellä ehdotettujen muutosten katsotaan täyttävän perustuslakivaliokunnan lausunnossa edellytetyt vaatimukset. Ministeriön selvityksessä todetaan, että asiakkaan oma näkemys on aina ensisijainen silloin, kun hän pystyy sen ilmaisemaan. Jos asiakas ei kykene ilmaisemaan mielipidettään teknologian käyttöön, tulee sitä selvittää sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:ssä säädetyllä tavalla ja tarvittaessa tehdä ilmoitus holhousviranomaiselle edunvalvojan määräämiseksi asiakkaalle. Ministeriön selvityksessä todetaan myös, että suostumuksen käyttäminen sosiaalihuollon palvelujen toteuttamisessa voi olla ongelmallinen esimerkiksi siksi, että asiakas ei välttämättä ymmärtäisi mihin hän suostuu. Palveluiden toteuttamisen ei lähtökohtaisesti tulisi ministeriön selvityksen mukaan perustua suostumukseen, vaan lakisääteiseen tehtävän toteuttamiseen.

(41) Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotuista sosiaalihuollon palveluista, mutta asiakkaalla ei ole subjektiivista oikeutta mihinkään tiettyyn palveluun tai sen toteuttamistapaan. Jos ammattilainen arvioi teknologisen ratkaisun soveltuvan asiakkaan palveluun ja asiakas vastustaa sitä, tulisi kaikissa tilanteissa pyrkiä yhdessä asiakkaan kanssa löytämään hänen hoitonsa ja huolenpitonsa parhaiten turvaava toimintatapa. Asiakkaan hoidon ja huolenpidon kannalta välttämättömät palvelut tulee kuitenkin viimekädessä aina turvata.

(42) Ministeriön selvityksen mukaan lain tarkoituksena ei ole asettaa teknologisia ratkaisuja etusijalle asiakkaan asiakassuunnitelmaa valmisteltaessa. Tavoitteena on, että palvelutarpeiden kasvaessa ja työikäisen väestön vähentyessä teknologian mahdollisuudet opitaan hyödyntämään systemaattisesti asiakkaiden hyödyksi. Tarkoituksena on myös, että teknologiset ratkaisut muodostuvat luontevaksi osaksi asiakkaan palvelujen kokonaisuutta ja että niiden soveltuvuuden arviointi on osa asiakkaan asiakasprosessia eikä erillinen irrallinen osa.

Teknologisten ratkaisujen käytön edellytykset

(43) Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan (PeVL 51/2025 vp) huomiota siihen, että sääntely teknologisten ratkaisujen käyttämisestä jää sosiaalihuoltolain 3 ja 47 §:ssä varsin laaja-alaiseksi. Lausunnossa todetaan, että kyse on perusoikeuksien kannalta keskenään hyvin erityyppisistä teknologioista ja käyttötarkoituksista, joita ei lainsäädännössä ole kuitenkaan juurikaan eroteltu ja joiden käyttämiselle ei juurikaan ole ehdotettu säädettäväksi erilaisia edellytyksiä. Perustuslakivaliokunta kiinnittää edelleen huomiota siihen, että sääntelyn vaikutukset perustuslain 10 §:ssä turvattuihin oikeuksiin ovat hyvin erilaisia esimerkiksi silloin, kun kyse on menetelmästä, jota käyttämällä asiakas voi itse ottaa yhteyden palveluntarjoajaan, kuin silloin, kun kyse on jonkinlaisesta automaattisesti asiakkaan liikkumista tarkkailevasta laitteistosta (ks. PeVL 24/2022 vp, kappale 8). Nyt valitun sääntelytavan vuoksi ehdotetuista säännöksistä ei esimerkiksi käy ilmi, onko kyse jatkuvaluonteisesta tarkkailusta vai henkilön oma-aloitteisesta yhteydenpidosta. Osittain lakiehdotuksen mukaisissa teknologisissa ratkaisuissa voi olla kyse myös sellaisista teknologioista (esimerkiksi liikkeeseen reagoiva automaattivalaistus), joita käytettäessä ei

rajoiteta perusoikeuksia eikä säännellä niiden käyttöä ja joiden käytöstä ei välttämättä olisi edes säädettävä laissa.

(44) Perustuslakivaliokunnan mukaan ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jää perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä on välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunta kuitenkin korostaa, ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen.

(45) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin esille aiemmin edellä kuvatulla tavalla useita teknologiaan myönteisesti suhtautuvia kannanottoja. Tuotiin kuitenkin myös esille, ettei teknologian lisäämisellä voida korvata asiakkaiden (esim. ikääntyneiden, vammaisten henkilöiden, lasten) tarvitsemaa henkilökohtaista apua ja tarvetta kasvokkaiseen kohtaamiseen. Korostettiin myös sitä, että lapsen edun ensisijaisuus on olennainen arviointikriteeri myös teknologisten ratkaisujen käytössä ja todettiin, että ilman viittausta lapsen etuun säännösehdotukset ovat liian aikuiskeskeisiä.

(46) Lisäksi kuulemisissa tuotiin esille, että jää epäselväksi, miten hallituksen esityksessä ehdotetussa sosiaalihuoltolain 47 §:n 2 momentissa tarkoitettu välttämättömyys teknologian käytön edellytyksenä määritellään, ja katsottiin, että jos henkilöstöresurssilla voidaan korvata teknologinen ratkaisu, ei teknologista ratkaisua voida pitää välttämättömänä. Kuulemisissa tuotiin tähän liittyen esille huoli siitä, että tosiasiassa teknologian käyttöönottoa tultaisiin perustelemaan sillä, ettei palvelujen tuottamiseen ole henkilöstöresursseja, sillä esitys ohjaa sillä tavoiteltavien säästöjen myötä hyvinvointialueita vähentämään henkilöstöä.

(47) Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu lisäksi esille, että hallituksen esityksessä ehdotetussa sosiaalihuoltolain 47 §:n 2 momentissa käytettävää erottelua voidaan pitää tarkkuustasoltaan melko yleisenä sen ilmaisematta tarkemmin esimerkiksi sitä, millä tavoin elintoimintoja voitaisiin havainnoida. Lisäksi asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille, että ehdotetuista säännöksistä voi saada sen käsityksen, että asiakkaan pitäisi mennä saniteettitiloihin ilman turvaranneketta. Lisäksi tuotiin esille, että hallituksen esityksen muotoiluilla tultaisiin kieltämään saniteettitiloissa jo tällä hetkellä käytössä oleva asiakkaan liike- ja kaatumistunnistukseen perustuva turvallisuutta lisäävä teknologia (esimerkiksi älylattia) ellei ehdotettua sääntelyä täsmennetä.

(48) Valiokunta ehdottaa perustuslakivaliokunnan lausunnon ja edellä todettujen valiokunnan asiantuntijakuulemisissaten esille tuotujen huomioiden johdosta muutoksia 1. lakiehdotukseen sosiaali- ja terveysministeriöltä saamaansa selvitykseen perustuen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että 1. lakiehdotuksen 47 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen muotoilua muutetaan seuraavaan muotoon: Asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa saadaan hänen toimintakykynsä, turvallisuutensa, osallisuutensa ja hyvinvointinsa tueksi käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka soveltuvat käytettäviksi hänen palveluissaan ja vastaavat hänen tarpeisiinsa. Lisäksi valiokunta

ehdottaa 47 §:n 1 momenttiin lisäystä siitä, että sellaisen asiakkaan kotona tai asumispalvelussa käytettävän teknologisen ratkaisun, jolla voidaan ottaa yhteyttä asiakkaaseen ja ohjata ja auttaa asiakasta hänen jokapäiväisessä elämässään, käyttö tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Tällaisella ratkaisulla tarkoitetaan ministeriön selvityksen mukaan käytännössä esimerkiksi etäpalveluja.

(49) Valiokunta ehdottaa ministeriöltä saatuun selvitykseen perustuen 1. lakiehdotuksen 47 §:ään lisäksi uutta 2 momenttia, joka korvaa esityksessä ehdotetun 2 momentin seuraavasti: Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, saadaan,

1) asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan liikettä, ääntä, toimintakykyä tai sijaintia, välittävät tiedon asiakkaan huolenpidon tai avun tarpeesta palveluntuottajalle ja avaavat yhteyden palveluntuottajaan, kun niiden käyttö on, lukuun ottamatta asiakkaan mukana kulkevia ratkaisuja, rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään;
2) asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan liikettä, ääntä tai toimintakykyä ja välittävät tietoa palveluntuottajalle, kun niiden käyttö on, lukuun ottamatta asiakkaan mukana kulkevia ratkaisuja, rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään;
3) asiakkaan asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, joilla voidaan palveluntuottajan aloitteesta kuva- tai ääniyhteyden avaamalla tarkistaa asiakkaan hyvinvointi, kun niiden käyttö on rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään.

(50) Valiokunta ehdottaa ministeriöltä saamansa selvityksen perusteella 1. lakiehdotuksen 47 §:ään lisäksi uutta 3 momenttia. Uudessa 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi esityksessä ehdotettua vastaavasti siitä, että 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käytön asiakkaan palvelussa tulee olla välttämätöntä asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamiseksi. Lisäksi ehdotetaan tarkennettavaksi, että saniteettitiloissa saadaan käyttää vain teknologisia ratkaisuja, jotka kulkevat asiakkaan mukana sekä ratkaisuja, jotka eivät itsenäisesti tai palveluntuottajan aloitteesta avaa kuvayhteyttä palveluntuottajaan. Lisäksi valiokunta ehdottaa lisättäväksi 3 momenttiin rajauksen siitä, ettei 2 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja saa käyttää lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen palveluissa.

(51) Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan sosiaalihuollon teknologisten ratkaisujen kohdalla edellä 47 §:n 3 momentissa tarkoitettu välttämättömyyden arviointi olisi tapauskohtainen ja kokonaisvaltainen yksilöllinen arviointi asiakkaan tilanteesta eikä välttämättömyyden peruste voisi koskaan olla esimerkiksi riittämätön henkilöstö, sillä sen arviointi ei perustu asiakkaan yksilöllisen tilanteen arviointiin. Välttämättömyys ei tarkoita vain sitä, että ratkaisu olisi asiakkaalle hyödyllinen, vaan myös sitä, että ilman ratkaisua asiakkaan hoito ja huolenpito voisi esimerkiksi vaarantua. Välttämättömyyden arvioinnissa arvioidaan esimerkiksi sitä, voidaanko käyttää muita keinoja toteuttaa asiakkaan sosiaalipalvelua niin, että hänen hoitonsa ja huolenpitonsa ei vaarannu. Esimerkiksi, jos asiakas haluaa asua kotona, voi olla välttämätöntä ottaa käyttöön teknologisia ratkaisuja kotona asumisen tueksi. Välttämättömyyden arvioinnissa voidaan myös arvioida sitä, mikä palvelun toteuttamistapa puuttuu vähiten asiakkaan yksityisyyden suojaan. Esimerkiksi yöaikaan asiakkaan vointi voitaisiin tarkistaa hoivakameralla sen sijaan, että ammattilainen käy huoneessa, jolloin asiakas voi herätä. Arvioinnissa tulisi huomioida myös asiakkaan mielipide. Jos asiakas esimerkiksi kokee, että ratkaisu tukee hänen turvallisuut-

taan, voi ratkaisu olla hänen palvelussaan välttämätön. Arvioinnissa on myös merkitystä sillä, asuuko asiakas yksin vai jonkun muun kanssa. Kyse on siis tilannekohtaisesta arviosta, jota ei ole mahdollista tyhjentävästi määritellä säännöksessä.

(52) Asiantuntijakuulemisissa esiin nousseiden henkilöstön riittävyyteen liittyvien huomioiden johdosta valiokunta ehdottaa ministeriöltä saamansa selvityksen perusteella 1. lakiehdotuksen 47 §:n uudeksi 4 momentiksi siirtyvän 3 momentin tarkentamista. Valiokunta ehdottaa, että 4 momentin 3 kohtaan lisätään säännös siitä, että teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että sosiaalihuollon palveluissa henkilöstön määrä vastaa asiakkaan tarpeisiin. Sosiaalihuollon henkilöstöstä säädetään tarkemmin sosiaalihuoltolain 49 a §:ssä, jonka mukaan hyvinvointialueen käytettävissä tulee olla riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta asiakastyöhön osallistuvaa henkilöstöä ja sosiaalipalveluja tuottavassa toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävärakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien henkilöiden määrää ja palvelun tarvetta. Vaikka vanhuspalvelulaissa ehdotetaan säädettäväksi, että välitöntä asiakastyötä voidaan korvata teknologialla, myös vanhuspalveluissa tulee vanhuspalvelulain 20 §:n 1 momentin perusteella olla henkilöstö, joka vastaa iäkkäiden henkilöiden palvelun tarvetta.

(53) Edellä todettua sosiaali- ja terveysministeriön selvitystä koskevassa valiokunnan asiantuntijakuulemisessa yksi valtiosääntöoikeuden asiantuntija arvioi, että 47 §:n 2 momenttiin lisätty teknologiaa tarkentava kuvaus täsmentää sääntelyä ja totesi kokonaisarvionaan, että 47 §:n muutosehdotuksissa on otettu riittävällä tavalla huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetyt valtiosääntöoikeudelliset huomiot. Enemmistö valtiosääntöoikeuden asiantuntijoista kuitenkin arvioi, että 47 §:ää koskevien muutosehdotusten perustuslainmukaisuus on epäselvää. Kuulemisessa tuotiin esille, että ehdotettu sääntely on epätarkkaa, vaikeaselkoista ja tulkinnanvaraista, ja että eri lainkohdissa tarkoitettujen ratkaisujen keskinäinen suhde jää avoimeksi. Kuulemisessa kiinnitettiin huomiota muun muassa siihen, että säännöksen sanamuodon mukaan tulkittuna 47 §:n 1 momentti mahdollistaisi kaikenlaisten teknologisten ratkaisujen käytön ilman muutoksenhakuoikeutta eli myös ne ratkaisut, jotka puuttuvat 2 momentissa esitettyä pidemmälle asiakkaiden yksityisyyteen, sillä pykälän 1 tai 2 momentin sanamuodoilla ei lainkaan rajata sitä, millaisia 1 momentissa tarkoitetut teknologiset ratkaisut saavat olla.

(54) Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu myös esille, ettei säännöksissä ole tehty jaottelua eri teknologisten ratkaisujen välillä sen mukaisesti, mitkä ratkaisuista olisivat perusoikeuksien toteuttamisen kannalta enemmän ja mitkä vähemmän merkityksellisiä, eikä 47 §:n 2 momentin säännösehdotuksesta tai sen perusteluista käy ilmi, miten eri kohdissa tarkoitettu ”asiakkaan liikkeen, äänen, toimintakyvyn tai sijainnin havainnointi” poikkeaisi toisistaan perusoikeusrajoituksen merkittävyyteen vaikuttavalla tavalla. Lisäksi teknologisten ratkaisujen käytön edellytykset ovat kaikille teknologisille ratkaisuille samat (käyttö on rajattava alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään) riippumatta siitä, minkälaisista ratkaisuista on kyse, paitsi siltä osin kuin kyse on asiakkaan mukana kulkevasta ratkaisusta. Asiantuntijakuulemisessa tuotiin myös esille, että ehdotetussa 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun sijaintia paikantavan tai liikkumisen seuraamisen mahdollistavan teknologisen ratkaisun käyttäminen kehitysvammaisten erityishuollossa saattaa edellyttää kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaisen valvottua liikkumista koskevan rajoitustoimenpidepäätöksen tekemistä (42 m §). Kuulemisessa kiinnitettiin huo-

mioita myös sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä ehdotettujen säännösten ja niiden perustelujen välisiin useisiin ristiriitaisuuksiin.

(55) Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa todettiin, että teknologian käyttöönottoa selkeyttää se, että perusteluissa on todettu, ettei teknologian käytön välttämättömyyden peruste voisi koskaan olla riittämätön henkilöstö. Toisaalta asiantutijakuulemisissa tuotiin myös esille, ettei ole riittävää, että välttämättömyyden käsitettä (47 §:n 3 mom.) on pyritty avaamaan ainoastaan perusteluissa, joiden katsottiin olevan lisäksi ristiriidassa säännöksen sanamuodon kanssa. Tuotiin esille, että välttämättömyyden arvioinnin edellytykset jäävät epäselviksi ja ehdotettiin lisättäväksi säännökseen asiakkaan oikeusturvan vahvistamiseksi, että teknologian käyttö ei ole välttämätöntä, jos asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaaminen on järjestettävissä ilman teknologian käyttöä. Toisaalta tuotiin myös esille, ettei säännöksen sanamuoto mahdollista asiakkaan suostumuksenkaan perusteella sellaisen teknologisen ratkaisun hyödyntämistä asiakkaan palveluissa, joka turvaa asiakkaan hyvinvoinnin tai asiakkaan tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen, mutta ei olisi välttämätöntä asiakkaan hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi. Tuotiin myös esille, että esitetyssä muodossa pykälä ja perustelut muodostaisivat yhdessä kokonaisuuden, jonka perusteella uutta sääntelyä olisi tulkittava siten, että ns. hoivakameran käyttö olisi lähtökohtaisesti aina pykälässä tarkoitetulla tavalla välttämätöntä.

(56) Valiokunta toteaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saamaan selvitykseen viitaten, että tällä hetkellä sosiaalihuollon palveluissa on jo runsaasti käytössä teknologisia ratkaisuja ja teknistä valvontaa, eikä niiden käyttö perustu lakiin ja osittain niiden käyttö on kielletty valvontaviranomaisten toimesta. Valiokunta toteaa ministeriön selvitykseen perustuen olevan tärkeää, että teknologian käyttö perustuu esitetyllä tavalla lainsäädäntöön, jonka mukaan teknologian on tarkoitus turvata sosiaalihuollossa asiakkaan toimintakykyä, turvallisuutta, osallisuutta ja hyvinvointia, eikä valvoa ihmistä. Myös perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 51/2025 vp todennut, että on välttämätöntä, että perusoikeuksiin vaikuttavasta teknologian käytöstä sosiaalihuollossa säädetään lailla viivytyksettä.

(57) Valiokunta viittaa ministeriön selvitykseen, jonka mukaan ehdotetussa sääntelyssä on riittävällä tavalla määritetty olennaiset perusteet, eli asiakkaan perusoikeuksiin puuttuvan teknologian käyttäminen edellyttää välttämättömyysarviointia ja sen käyttö on muutoinkin rajattava välttämättömään. Ministeriön selvityksen mukaan 47 §:n 2 momentin eri kohdissa tarkoitettu teknologia puuttuu asiakkaan perusoikeuksiin samanasteisesti, ja niiden käyttöä koskevista edellytyksistä ja rajoituksista on säädetty täsmällisesti ja tarkkarajaisesti 47 §:ssä.

(58) Valiokunta viittaa lisäksi perustuslakivaliokunnan lausuntoon, jonka mukaan vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä ei merkitse sitä, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta kuitenkin toteaa, että lainsääntöä on tarpeen jatkossa päivittää teknologian kehittymisen myötä.

(59) Vertailun vuoksi valiokunta toteaa, että myös terveydenhuollossa on nykyisin käytössä erilaista teknologiaa potilaan hoidossa ilman että niiden käytöstä on säädetty yksityiskohtaisesti. Potilaan hoidossa sovelletaan myös teknologian käytön osalta potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) säännöksiä potilaan itsemääräämisoikeudesta. Vertailun vuoksi valiokunta

myös toteaa, että Ruotsin sosiaalipalvelulaissa säännellään hyvinvointiteknologian käytöstä ikääntyneiden palveluasumisessa ja kotihoidossa paljon yleisluontoisemmin kuin nyt käsiteltävänä olevassa ehdotuksessa esitetään. Esityksen perusteluissa kuvattu Ruotsissa voimassa oleva sääntely on teknologianeutraalia eli siinä ei tehdä eroa eri teknologioiden välillä, mutta sääntelyn mukaan vain kehon ulkopuolinen teknologia on sallittu (s. 80—81). Ruotsissa on tehty mainitun lainsäädännön kehittämiseksi selvitysmiehen selvitys ja lainsäädännön muutosehdotus digitaalisesta teknologiasta sosiaalihuollon palveluissa (Digital teknik på lika villkor — En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. Betänkande av Utredningen om digital teknik i socialtjänsten. SOU 2025:39), jossa teknologian käytöstä ehdotetaan säädettäväksi edelleen varsin yleisluontoisesti. Ruotsin hallitus ei vielä ole edennyt selvityksen pohjalta lainsäädännön muuttamiseksi.

(60) Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin esille huoli siitä, että esitys voi heikentää ruotsinkielisen väestön mahdollisuuksia palvelujen saamiseen omalla kielellään, sillä lakiehdotukseen ei sisälly mitään vaatimuksia siitä, että teknologian pitäisi olla käytettävissä sekä suomeksi että ruotsiksi. Valiokunta viittaa tähän liittyen sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen, jonka mukaan esityksessä ei ole arvioitu kielellisiä vaikutuksia, koska teknologian käytön edellytyksistä säätämisellä ei sinänsä ole nähty olevan erityisiä vaikutuksia kielellisiin oikeuksiin. Ministeriön selvityksen mukaan käytettävän teknologian tulee luonnollisesti vastata asiakkaiden tarpeisiin myös kielellisten oikeuksien osalta, ja viittaa siihen, että sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielensä ja kulttuuritaustansa. Valiokunta toteaa lisäksi, että hyvinvointialueen kielellisistä velvoitteista sosiaali- ja terveydenhuoltoa järjestettäessä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 5 §:ssä.

Oikeusturva

(61) Perustuslakivaliokunta (PeVL 51/2025 vp) kiinnittää perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan kannalta huomiota siihen, että teknologisen ratkaisun käyttö ilmenisi vain asiakassuunnitelmasta ja että se perustuisi asiakassuunnitelmasta vastaavan työntekijän harkintaan. Valiokunnan käsityksen mukaan esityksessä ei ole asianmukaisesti arvioitu sitä, miten asiakkaan oikeus oikeusturvaan toteutuu. Perustuslakivaliokunnan mukaan sosiaali- ja terveysvaliokunnan tulisi vielä pohtia keinoja vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa. Myös sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on kiinnitetty huomiota asiakkaan oikeusturvan vahvistamiseen liittyviin kysymyksiin.

(62) Asiakkaan oikeusturvan vahvistamiseksi valiokunta ehdottaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saamansa selvityksen perusteella 1. lakiehdotuksen 47 §:n uuteen 3 momenttiin säännöstä siitä, että asiakkaan 45 §:ssä tarkoitetusta päätöksestä tai asiakkaan ja palveluntuottajan välisestä sopimuksesta tulee käydä ilmi asiakkaan sosiaalipalvelussa käyttöön otettava 2 momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu.

(63) Ministeriön selvitykseen perustuvassa valiokunnan edellä ehdottamassa 47 §:n 3 momentin säännöksessä viitataan sosiaalihuoltolain 45 §:ään, jossa säädetään sosiaalihuoltoa koskevasta päätöksenteosta. Hyvinvointialueen järjestäessä asiakkaan sosiaalipalvelun, asiakkaalla on mainitun 45 §:n mukaan oikeus saada sosiaalipalvelujen järjestämisestä kirjallinen päätös, johon

hän voi hakea muutosta sosiaalihuoltolain 6 luvussa säädetyllä tavalla. Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan yleinen käytäntö on, ettei sosiaalihuoltoa koskevassa päätöksessä eritellä palvelun toteuttamistapoja tarkalla tasolla. Ehdotetun 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun teknologian käyttö palvelun toteuttamistapana ehdotetaan kuitenkin sisällytettäväksi sosiaalihuoltolain 45 §:ssä tarkoitettuun päätökseen, sillä kyseisiin teknologisiin ratkaisuihin voi sisältyä muita palvelun tuottamistapoja merkittävämpää perusoikeuksiin puuttumista. Näin ollen olisi perusteltua, että päätös voitaisiin tältä osin saattaa oikeudellisesti arvioitavaksi.

(64) Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan asiakkaalle annettavassa sosiaalihuoltolain 45 §:ssä tarkoitetussa päätöksessä voisi riittää viittaus sosiaalihuoltolain 47 §:n 2 momentissa tarkoitettuun teknologiseen ratkaisuun ilman että tarvitsisi nimetä kaikkia teknologisia ratkaisuja, joita asiakkaalla käytetään. Ministeriö tulee selvityksensä mukaan antamaan tarkempia lainsäädännön soveltamisohjeita.

(65) Sosiaalihuoltolaki on sosiaalihuoltoa koskeva yleislaki, minkä lisäksi useassa sosiaalihuollon erityislaissa säädetään yleislaista poikkeavasti päätöksenteosta sosiaalihuollossa. Esimerkiksi tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määräämisestä ei päätetä sosiaalihuoltolain 45 §:n perusteella, vaan siitä päätetään kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 33 §:n perusteella. Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadussa selvityksessä todetaan, että ehdotettua sääntelyä sovelletaan kehitysvammaisten erityishuollossa, mutta ei ehdoteta tarkempaa sääntelyä siitä, mistä päätöksestä teknologisen ratkaisun on ilmettävä tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määrätyn henkilön kohdalla, jolle ei tehdä sosiaalihuoltolain 45 §:ssä tarkoitettua (vapaaehtoista sosiaalihuoltoa koskevaa) päätöstä.

(66) Kun kyse on yksityisoikeudellisessa muodossa tuotetusta sosiaalipalvelusta (asiakkaan itse maksamasta palvelusta), yksityisen sosiaalihuollon järjestäminen perustuu sosiaalihuollon toteuttajan ja asiakkaan väliseen kirjalliseen sopimukseen (sosiaalihuollon asiakaslaki 6 §). Tällöin teknologisen ratkaisun tulee valiokunnan edellä ehdottaman 47 §:n 3 momentin mukaan käydä ilmi asiakkaan ja palveluntuottajan välisestä sopimuksesta. Kyseisen sopimuksen asiakkaan palveluista ja niiden toteuttamisesta teknologian avulla voi tehdä myös asiakkaan laillinen edustaja (esim. huoltaja tai edunvalvoja). Käytännössä myös asiakkaan omaiset saattavat hankkia asiakkaalle sosiaalihuollon palveluja, jos asiakas ei itse kykene esimerkiksi muistisairauden vuoksi tekemään sopimusta. Koska asiakkaalle ei tehdä yksityisoikeudellisessa muodossa tuotetuissa sosiaalipalveluissa hallintopäätöksiä, kuten viranomaisen järjestämissä palveluissa, asiakkaalla ei ole luonnollisesti myöskään muutoksenhakuoikeutta.

(67) Asiakkaan muutoksenhakuoikeudesta sosiaalihuoltolain 45 §:n mukaisiin päätöksiin säädetään sosiaalihuoltolain 6 luvussa. Ennen valitusta hallinto-oikeuteen päätökseen on vaadittava oikaisua hyvinvointialueelta. Valiokunnan edellä ehdottaman 47 §:n 3 momentin säännöksen perusteella asiakkaalla on muutoksenhakuoikeus vain 2 momentissa tarkoitettujen teknologisten ratkaisujen osalta, sillä 1 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja ei sisällytetä asiakkaan sosiaalipalvelujen järjestämistä koskevaan päätökseen. Näin ollen asiakkaalla ei ole muutoksenhakuoikeutta, jos hyvinvointialue päättää toteuttaa esimerkiksi asiakkaan kotihoidon palvelut etäpalveluna (valiokunta ehdottaa säädettäväksi etäpalveluista sosiaali- ja terveysministeriön selvitykseen perustuen 47 §:n 1 momentissa). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä ei ehdoteta

muutoksenhakuoikeutta myöskään tilanteissa, joissa hyvinvointialue kieltäytyy toteuttamasta asiakkaan sosiaalipalvelua teknologisen ratkaisun avulla, vaikka asiakas tätä itse haluaisi.

(68) Edellä todettua sosiaali- ja terveysministeriön selvitystä koskevassa valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille erilaisia näkemyksiä ehdotetuista muutoksista. Tuotiin esille, että perustuslakivaliokunnan esittämät valtiosääntöoikeudelliset huomiot asiakkaan oikeusturvan perusteiden suhteen on otettu muutosehdotuksissa riittävällä tavalla huomioon. Toisaalta taas useampi kuultavista toi esille, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan olisi syytä vielä pohtia oikeusturvajärjestelyjen riittävyyttä ja erityissääntelyn tarpeellisuutta. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, että muutoksenhakumahdollisuus sisältyisi vain osaan nyt ehdotetuista teknologisista ratkaisuista. Tuotiin myös esille epäselvyys siitä, millaisissa tilanteissa asiakkaan olosuhteiden muututtua olisi tarpeen tehdä uusi palvelupäätös ja osana sitä uusi päätös teknologisten ratkaisujen käytöstä ja siten avata asiakkaalle muutoksenhakuväylä.

(69) Valiokunta viittaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen, jonka mukaan säännöksissä on vahvistettu asiakkaan oikeusturvaa, kuten perustuslakivaliokunta edellytti lausunnossaan. Ehdotetussa 47 §:ssä säädettäisiin siitä, että 2 momentissa tarkoitetun ratkaisun tulee käydä ilmi sosiaalihuoltolain 45 §:ssä tarkoitetusta päätöksestä. Sosiaalihuoltolain 36 §:ssä säädetään, että kun asiakkaan palvelutarvetta arvioidaan, on otettava myös huomioon henkilön tilanteessa tapahtuvat muutokset. Sosiaalihuoltolain 39 §:ssä säädetään, että asiakassuunnitelmaa on tarkastettava tarvittaessa. Näin ollen asiakkaan tilanne ei voi pysyä muuttumattomana, jos hänen palvelutarpeensa muuttuu. Jos asiakkaan palvelussa otettaisiin käyttöön uusi 47 §:n 2 momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu, tulisi tehdä uusi päätös.

Henkilötietojen käsittely ja muiden kuin asiakkaiden perusoikeudet

(70) Perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 51/2025 vp) mukaan perustuslakivaliokunta on arvioidessaan aiemmin turva-auttamispalvelua ja etäpalveluja todennut, että sääntelyssä tulee kiinnittää huomiota myös siihen, miten huolehditaan muiden kuin asiakkaan (esimerkiksi hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien) perusoikeuksista (PeVL 24/2022 vp, kappale 14). Perustuslakivaliokunnan mielestä sanottua seikkaa koskeva tarkastelu nyt käsillä olevassa ehdotuksessa jää varsin vähäiseksi. Valiokunta kiinnittää huomiota myös toisenlaisessa sääntely-yhteydessä etäyhteyksin toteutettavan tarkastuksen rajaamisesta lausumaansa (PeVL 21/2022 vp, kappale 13).

(71) Myös sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty perustuslakivaliokunnan lausunnon tavoin huomiota muiden henkilöiden perusoikeuksien turvaamiseen teknologiaa käytettäessä. Sen lisäksi on tuotu esiin, että esityksessä olisi tullut arvioida, tulisiko sosiaalihuoltolakiin sisällyttää teknologisten ratkaisujen ja/tai teknisen valvonnan osalta asiakastietolakia täsmällisempiä säännöksiä henkilötietojen käsittelystä. Ehdotetun sääntelyn katsottiin jättävän avoimeksi muun muassa käyttötarkoituksen, käsiteltävät henkilötiedot, kenen henkilötietoja käsiteltäisiin, mahdolliset tietosuojasääntelyn edellyttämät vaatimukset ja suojatoimet sekä sääntelyn suhteen asiakastietolakiin. Tuotiin myös esille, että on epäselvää, voidaanko asiakastietolain säilytysaikasääntelyä pitää riittävänä.

(72) Valiokunta ehdottaa perustuslakivaliokunnan lausunnon sekä asiantuntijakuulemisissa esiin tuotujen henkilötietojen käsittelyä koskevien huomioiden johdosta sosiaali- ja terveysministeriöltä saamansa selvityksen perusteella muutoksia 1. lakiehdotukseen. Valiokunta ehdottaa 1. lakiehdotuksen 47 §:n uudeksi 4 momentiksi siirtyvän 3 momentin tarkentamista siten, että momentin 2 kohtaan lisätään henkilötietojen suojaa koskeva maininta, sillä henkilötietojen suoja on EU:n perusoikeuskirjassa yksityiselämän suojasta erillinen perusoikeutensa. Valiokunnan ehdottaman 2 kohdan mukaan teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että teknologinen ratkaisu ei puutu asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää.

(73) Lisäksi valiokunta ehdottaa ministeriöltä saamansa selvityksen perusteella 1. lakiehdotuksen 47 §:n uudeksi 5 momentiksi siirtyvän 4 momentin tarkentamista siten, että teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava asiakkaan sosiaalipalvelun järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömään. Lisäksi ehdotetaan lisättäväksi, että henkilötiedot on poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää.

(74) Edellä todettua sosiaali- ja terveysministeriön selvitystä koskevassa valiokunnan asiantuntijakuulemisessa useampi valtiosääntöoikeuden asiantuntija toi esille, että muiden kuin asiakkaan (esimerkiksi hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien) perusoikeuksien tarkastelu jää edelleen varsin vähäiseksi. Tuotiin esille, että muiden kuin asiakkaiden perusoikeuksien rajoittamisen kannalta vaikuttaisi olevan välttämätöntä tarkentaa sääntelyä mainittujen rajoitusten perusteista ja mahdollisesti myös siitä, millä tavoin muiden kuin asiakkaan olisi mahdollista vaikuttaa perusoikeuksiensa rajoittamiseen tilanteessa, jossa perusoikeuden rajoitus on kuitenkin tarkoitettu kohdistumaan nimenomaisesti sosiaalihuollon asiakkaaseen.

(75) Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin myös esille, että jää edelleen epäselväksi, onko edellä ehdotettu sääntely yleisen tietosuoja-asetuksen mukaista tai täyttääkö se myöskään perustuslakivaliokunnan lausunnossa esiin tuotua vaatimusta täsmentää sääntelyä merkittävästi. Lisäksi tuotiin myös esille, ettei sosiaali- ja terveysministeriön edellä todetusta selvityksestä käy edelleenkään ilmi, miten muiden kuin asiakkaan henkilötietoja käsiteltäisiin. Ehdotettu sääntely jättää edelleen myös avoimeksi, soveltuisiko sääntely ainoastaan asiakastietolaissa säädettyihin sosiaalihuollon asiakastietoihin vai myös laajemmin muihin henkilötietoihin sekä sen, mitä arkaluonteisia henkilötietoja, mukaan lukien erityisiä henkilötietoryhmiä, säännöksen nojalla voitaisiin käsitellä. Lisäksi todettiin jäävän epäselväksi, voisivatko perustuslakivaliokunnan arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevat reunaehdot (ks. erityisesti PeVL 14/2018 vp, s. 5—6 sekä PeVL 13/2016 vp, s. 3—4) ja EU:n tietosuoja-asetuksen 9 artiklan reunaehdot täyttyä.

(76) Lisäksi valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin esiin, ettei ehdotettu teknologisia ratkaisuja koskeva määritelmä (3 §:n 8 kohta) eikä ehdotettu 47 § rajaa ulos sellaisia teknologisia ratkaisuja, joiden käyttäminen tarkoittaisi tosiasiallisesti tietosuoja-asetuksen 22 artiklan tarkoittamien automatisoitujen yksittäispäätösten tekemistä. Ainakin joidenkin teknologisten ratkaisujen yhteydessä on mahdollista, että kyse on yleisen tietosuoja-asetuksen 22 artiklan tarkoittamasta automatisoidusta yksittäispäätöksestä, jolla on sosiaalihuollon asiakasta koskevia oikeusvaikutuksia tai joka voisi vaikuttaa häneen vastaavalla tavalla merkittävästi. Kuulemisessa todettiin,

että automatisoidun yksittäispäätöksen sallimisesta tulisi säätää kansallisesti tietosuoja-asetuksen 22 artiklan 2 kohdan b alakohdan sekä 4 kohdan mukaisesti.

(77) Valiokunta viittaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen, jossa todetaan, että ehdotus täyttää perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset. Esityksessä on kyse sosiaalihuollon asiakkaan palvelun toteuttamisesta, ja sosiaalihuoltolain systematiikka ja henkilöllinen soveltamisala rakentuvat sosiaalihuollon asiakassuhteen ympärille. Asiakastietolaki on sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelyä koskeva yleislaki, jonka säännökset täydentävät ja täsmentävät tietosuoja-asetuksen säännöksiä käsiteltäessä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja ja asiakkaan itsensä tuottamia hyvinvointitietoja sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisen ja toteuttamisen käyttötarkoituksissa. Teknologisen ratkaisun käyttäminen asiakkaan sosiaalipalvelussa on osa sosiaalihuollon palvelun toteuttamista ja näin ollen palvelun toteuttamisen yhteydessä käsiteltävät tiedot ovat asiakkaalle annettavaa sosiaalipalvelua koskevaa asiakastietoa. Teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä voi kuitenkin olla tilanteita, jolloin puututaan myös muiden henkilöiden perusoikeuksiin. Käytännössä kyse on kuitenkin aina yksityiselämän ja henkilötietojen suojasta.

(78) Ministeriön selvityksen mukaan sekä teknologisen ratkaisun että teknisen valvonnan käytön yhteydessä voidaan väistämättä käsitellä myös muiden kuin sosiaalihuollon asiakkaan henkilötietoja eikä tällaista käsittelyä voida käytännössä jokaisessa tilanteessa estää. Esimerkiksi asiakkaan kodissa paikalla oleva henkilö voi näkyä tai kuulua teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä. Näiden henkilötietojen käsittely tulee edellä ehdotetun 47 §:n 5 momentin mukaan rajata välttämättömään ja henkilötiedot olisi poistettava välittömästi, kun niiden käyttötarkoitus olisi päättynyt. Käytännössä muiden kuin asiakkaiden henkilöiden tiedoilla ei ole käyttötarkoitusta, mikä tarkoittaisi sitä, että ne olisi poistettava heti, kun asiakkaan tiedot on kirjattu asiakasasiakirjoille. Lisäksi ehdotettujen 47 §:n (1 ja 2 momentti) perusteella muun kuin asiakkaan mukana kulkevan teknologian käyttö asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Teknologinen ratkaisu ei saisi myöskään puuttua asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää (47 §:n 4 momentin 2 kohta).

(79) Ministeriön selvityksen mukaan esityksessä ei säädetä oikeusperustaa automaattisille yksittäispäätöksille. Esityksessä tarkoitetut teknologiset ratkaisut voivat tehdä päättelyä esimerkiksi ihmisen toiminnan, kuten kaatumisen tai elintoimintojen perusteella. Ratkaisut tekevät analysointia käytännössä reaaliajassa ja analyysi voi johtaa siihen, että palveluntuottajalle menee tietoa. Käytössä oleva laite ei kuitenkaan tee itsenäisesti päätöksiä, vaan palveluntuottaja tekee päätöksen saamansa tiedon perusteella, esimerkiksi ottaa yhteyttä asiakkaaseen tai soittaa paikalle ambulanssin.

Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa

(80) Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi sosiaalihuoltolakiin säännös teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa (48 §). Ehdotuksen mukaan sosiaalihuollon toimintayksikön asiakkaiden yhteisessä käytössä olevissa tiloissa teknistä valvontaa saa toteuttaa silloin, kun se on tarpeen asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Tekninen valvonta tulee rajoittaa ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään ja sen on oltava oi-

keasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Lisäksi teknisestä valvonnasta ja sen toteuttamistavasta on ilmoittava näkyvällä tavalla niissä tiloissa, joissa sitä käytetään. Esityksen mukaan teknistä valvontaa ei saa toteuttaa asiakkaan kodissa, henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa tai saniteettitiloissa eikä muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin. Teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvasta asiakastietojen käsittelyn osalta 48 §:n 2 momentissa viitataan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettuun lakiin.

(81) Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan (PeVL 51/2025 vp) huomiota siihen, että sosiaalihuoltolain 48 §:ssä tarkoitetut toimintayksikön yhteisessä käytössä olevat tilat voivat olla sääntelyn laajan soveltamisalan vuoksi varsin moninaisia. Sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisiä tiloja ei ole lainsäädännössä määritelty. Käytännössä yhteisiä tiloja voivat perustuslakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan olla esimerkiksi ruokailutilat ja oleskelutilat, käytävät sekä piha-alue. Käytännössä nämä tilat ovat sellaisia, ettei asukas voi rajoittaa esimerkiksi työntekijöiden, muiden asukkaiden tai asukkaiden omaisten liikkumista näissä tiloissa. Yhteiset tilat ovat yhteisessä käytössä, eikä asukkailla ole niihin itsenäistä määräysvaltaa. Perustuslakivaliokunta toteaa, että vaikka ainakin osassa toimintayksiköistä oleskelun peruste, luonne ja ajallinen kesto poikkeavat merkittävästikin perustuslakivaliokunnan aikaisemmin arvioimista tilanteista, perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö huomioon ottaen on perusteltua arvioida tällaisten tilojen jäävän kotirauhan suojan ulkopuolelle.

(82) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa useat lausunnonantajat kannattivat teknisen valvonnan sisällyttämistä lainsäädäntöön. Kuulemisissa korostettiin kuitenkin myös yksityisyydensuojan turvaamista sekä sitä, että kameravalvonnan tulee olla sallittua vain erityisen painavista syistä ja vain rajatuissa tilanteissa. Lisäksi tuotiin esiin huoli siitä, että teknisellä valvonnalla korvataan läsnä olevaa henkilökuntaa. Asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille muun muassa myös, etteivät kaikki saniteettitilat sellaisinaan nauti perustuslain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua kotirauhan suojaa, vaikka ovat merkityksellisiä yksityisyyden suojan kannalta. Lisäksi katsottiin olevan epäselvää, oikeuttaako 48 §:n säännös tekniseen valvontaan esimerkiksi laitokseen sijoitetun lapsen tai kehitysvammaisen henkilön asumispalveluyksikön asuintilassa (johon ei ole tehty vuokrasopimusta).

(83) Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin esiin myös henkilötietojen käsittelyyn liittyviä vastaavia seikkoja kuin teknologisia ratkaisuja koskevan 47 §:n osalta. Tuotiin esille, että ehdotettu säännös jättää avoimeksi muun muassa käyttötarkoituksen, käsiteltävät henkilötiedot, kenen henkilötietoja käsiteltäisiin, mahdolliset tietosuojasääntelyn edellyttämät vaatimukset ja suojatoimet sekä sääntelyn suhteen asiakastietolakiin.

(84) Sosiaali- ja terveysministeriöltä saamansa selvityksen perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että 1. lakiehdotuksen 48 §:n 1 momenttiin lisätään tarkennus siitä, että saniteettitiloissa saadaan käyttää 47 §:n 2 momentissa tarkoitettuja asiakkaan mukana kulkevia teknologisia ratkaisuja ja ratkaisuja, jotka eivät avaa kuvayhteyttä palveluntuottajaan. Lisäksi valiokunta ehdottaa ministeriöltä saamansa selvityksen perusteella, että 48 §:n 1 momenttiin lisätään 47 §:n 4 momenttiin ehdotettua säännöstä vastaava säännös siitä, että henkilöstön määrän tulee teknisestä valvonnasta huolimatta vastata asiakkaiden tarpeisiin. Valiokunta viittaa edellä todettuihin 47 §:n 4 momentin perusteluihin ja toteaa, että vaikka tekninen valvonta voidaan ehdotetun vanhuspalvelulain 20 §:n perusteella ottaa huomioon henkilöstömitoituksessa, on henkilöstön mää-

rän kuitenkin vastattava asiakkaiden tarpeisiin kuten muissakin sosiaalipalveluissa. Edellä todettua sosiaali- ja terveysministeriön selvitystä koskevassa valiokunnan asiantuntijakuulemisessa todettiin, että 48 §:n 1 momenttiin lisättyä säännöstä saniteettitiloissa sallituista teknologisista ratkaisuista on pidettävä olennaisena muutoksena. Kuulemisessa pidettiin hyvänä myös sitä, että 48 §:ssä mainitaan, että henkilöstön määrän tulee teknisestä valvonnasta huolimatta vastata asiakkaiden tarpeisiin. Lisäksi todettiin, että tekninen valvonta ei itsessään hoida ketään ja tekninen valvonta tarvitsee valvojan.

(85) Edellä todetun lisäksi valiokunta ehdottaa ministeriöltä saamansa selvityksen perusteella 1. lakiehdotuksen 48 §:n 2 momenttiin vastaavia henkilötietojen käsittelyä koskevia tarkennuksia, joita valiokunta on edellä ehdottanut 47 §:n 5 momenttiin. Valiokunta ehdottaa 47 §:n 2 momenttiin lisättäväksi, että teknisen valvonnan yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava asiakkaiden sosiaalipalvelun järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömään. Henkilötiedot on poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää.

Teknologian huomioiminen henkilöstömitoituksen laskennassa

(86) Esityksessä ehdotetaan, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa mahdollistetaan teknologisten ratkaisujen ja teknisen valvonnan ottaminen huomioon silloin, kun niillä on henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Henkilöstömitoitusta arvioitaessa mitoitusta voidaan esityksen mukaan pienentää enintään 0,04 työntekijää asiakasta kohti, mikäli toimintayksikössä on käytössä teknistä valvontaa tai asiakkaiden sosiaalipalveluissa on käytössä teknologisia ratkaisuja, joilla voidaan korvata välitöntä asiakastyötä (vanhuspalvelulaki 20 §). Toteutuneen henkilöstömitoituksen on kuitenkin aina oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti. Säännös mahdollistaa sen, että ne yksiköt, joissa henkilöstömitoitus on suurempi kuin 0,6 ja joissa on käytössä mitoitukseen vaikuttavaa teknologiaa tai teknistä valvontaa, voivat pienentää mitoitusta enintään 0,04:lla.

(87) Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin esille erilaisia näkemyksiä henkilöstömitoitusta koskevan säännösehdotuksen osalta. Tuotiin esille, että esityksessä ehdotettu mahdollisuus huomioida teknologian vaikutus henkilöstömitoituksessa on askel oikeaan suuntaan, mutta jatkossa olisi kuitenkin perusteltua kehittää objektiivisia arviointikriteerejä, joilla voidaan arvioida teknologian kustannusvaikuttavuutta ja laatuhyötyjä. Mikäli analyyseissa voidaan osoittaa aitoa tuottavuuskehitystä laadun heikkenemättä, tulisi tämä potentiaali voida käyttää mitoitukseen mahdollisimman laajasti.

(88) Osa valiokunnan kuulemista tahoista ei nähnyt perusteita sille, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoitusta voitaisiin laskea ympärivuorokautisessa hoidossa teknologian käytön perusteella. Osa kuultavista puolestaan toi esille, että teknologiaa tulisi voida laskea osaksi henkilöstömitoitusta kaikissa niissä yksiköissä ja tilanteissa, joissa sillä on henkilöstön tarvetta vähentävä vaikutus, eli vähimmäishenkilöstömitoitus 0,6 työntekijää asiakasta kohti tulisi voida teknologioita käytettäessä alittaa. Tuotiin myös esille, että hyvinvointialueilla tulee olemaan hyvin vähän tosiasiallista sopeutettavaa lakimuutoksen myötä, sillä hoiva tuotetaan jo hyvin lähellä vähimmäismitoitusta ja pienissä yksiköissä (asukkaita 10 tai vähemmän) kolmivuorotyövaatimus johtaa siihen, että yksikön henkilöstömitoitus on yli 0,65.

(89) Valiokunta viittaa esityksen taloudellisten vaikutusten arviointiin, jossa todetaan, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) huhtikuussa 2025 keräämien henkilöstömitoitustietojen mukaan lakisääteisen vähimmäismitoituksen lasku 0,6:een ei ole johtanut siihen, että yksiköt olisivat lähteneet systemaattisesti tiputtamaan mitoituksen 0,6:een. Myös valiokunnan saaman selvityksen (THL:n yhteenveto henkilöstömitoituksen toteutumisesta ikääntyneiden ympärivuorokautisessa palveluasumisessa) mukaan suurimmassa osassa yksiköistä, joissa on vähintään 15 laskennallista välitöntä työtä tekevää työntekijää, henkilöstömitoitus on yli 0,6.

(90) Valiokunta toteaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen viitaten, että teknologian käyttöä arvioidaan asiakkaan tarpeiden näkökulmasta. Esityksessä ehdotetaan teknologisten ratkaisujen käyttämistä sellaisiin tehtäviin, joissa sillä on arvioitu olevan henkilöstön tarvetta vähentävä vaikutus. Iäkkäiden palveluissa henkilöstöä tulee kuitenkin aina olla asiakkaiden tarvetta vastaavasti. Vanhuspalvelulain 20 §:n mukaisesti toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävärakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää palvelun tarvetta ja joka turvaa heille laadukkaat palvelut. Nyt ehdotettu sääntely ei poista tätä velvoitetta. Säädetyllä henkilöstön vähimmäismitoituksella turvataan asiakkaiden oikeutta riittäviin palveluihin.

Asiakasmaksut

(91) Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asiakasmaksulain 10 e §:ää siten, että hyvinvointialue saa periä asiakkaalta kohtuullisen maksun asiakassuunnitelmaan sisältyvästä palvelusta, jolla vastataan hänen kiireelliseen avuntarpeeseensa käyttäen sosiaalihuoltolain 47 §:ssä tarkoitettua teknologista ratkaisua. Esityksen mukaan hyvinvointialue saa periä säännöksen nojalla asiakkaalta maksun silloin, kun asiakkaalla on käytössä teknologinen ratkaisu, kuten turvaranneke, jonka avulla asiakkaan on mahdollista saada apua kiireellisessä avuntarpeessa. Tällainen avun antaminen kiireellisessä avuntarpeessa on esityksen mukaan sosiaalihuoltolain 19 a §:n mukaista kotihoitoa (s. 94). Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan muutos on lähinnä tekninen. Turva-auttamispalvelua järjestetään tällä hetkellä pääosin sosiaalihuoltolain 14 §:n 2 momentin mukaisena muuna tarpeisiin vastaavana sosiaalipalveluna ja hyvinvointialue on voinut periä palvelusta kohtuullisen maksun.

(92) Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille, että esitys siitä, että asiakkaalta voidaan periä kohtuullinen maksu asiakassuunnitelmaan sisältyvästä palvelusta, jolla vastataan hänen kiireelliseen avuntarpeeseensa käyttäen teknologista ratkaisua, on oikean suuntainen. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota kuulemisissakin esiin tuotuun kehittämistarpeeseen siitä, että säännöllisen kotihoidon asiakasmaksun määräytymisen perusteita tulisi tarkastella uudelleen laajemmin siten, että kotihoidon asiakasmaksu perustuisi toteutuneisiin käynteihin eikä asiakkaan päätöksen mukaisiin tunteihin kuten nykyisin. Tämä mahdollistaisi palvelujen kehittymistä siten, että säännönmukaisten kotihoidon käyntien voitaisiin lisäksi vastata asiakkaan kunkin ajankohdan mukaiseen palvelutarpeeseen.

Taloudelliset vaikutukset

(93) Esityksen säästöpotentiaaliksi on arvioitu 50,9 miljoonaa euroa vuodessa, minkä perusteella hyvinvointialueiden rahoituksesta ehdotetaan vähennettäväksi vuositasolla yhteensä 50,9 mil-

joonan euroa. Hyvinvointialueiden toimintaan kohdistuva säästö vähentää valtion hyvinvointialueille osoittamaa yleiskatteellista rahoitusta, joka myönnetään hyvinvointialueille laskennallisin perustein. Ehdotettu rahoituksen muutos otetaan hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021, rahoituslaki) 9 §:n mukaisesti huomioon hyvinvointialueiden rahoituksessa muutoksen voimaantulosta lukien. Rahoitus vähennetään hyvinvointialueen kokonaisrahoituksesta. Hyvinvointialueet päättävät itsehallintonsa perusteella yleiskatteellisen rahoituksen käytöstä ja kohdentamisesta alueellaan.

(94) Esityksen mukaan osana asiakasprosessia on aina arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla. Jos kyseisen säännöksen myötä teknologia otetaan systemaattisesti huomioon asiakkaan palvelujen suunnittelussa, sen arvioidaan esityksen mukaan ainakin jonkin verran nopeuttavan teknologian käytön lisääntymistä esimerkiksi kotihoidossa. Systemaattinen arviointi lisännee esityksen taloudellisten vaikutusten arvioinnin mukaan etäpalveluja ainakin niillä hyvinvointialueilla, jotka ovat aiemmin vähemmän käyttäneet kotihoidon etäpalveluja. Esityksessä on arvioitu säästöpotentiaalina, että noin 930 000 kotihoidon käyntiä vaihtuisi fyysisestä etäkäynniksi olettaen, että 17 hyvinvointialuetta, joilla etäkäyntien osuus kaikista kotihoidon käynneistä oli vuonna 2023 korkeintaan noin kuusi prosenttia, nostavat etäkäyntien osuuttaan kolmella prosenttiyksiköllä. Esityksen mukaan etäkäyntien suora kustannussäästö syntyy matkoihin käytettävän työajan ja liikkumisen kustannusten vähenemisestä. Esityksen mukaan fyysisen käynnin ja etäkäynnin nettokustannusten eron on arvioitu olevan 17,4 euroa, jolloin säästöpotentiaali noin 930 000 kotihoidon käynnille olisi 16,2 miljoonaa euroa vuodessa (vuoden 2026 tasossa). Edellä arvioitu säästöpotentiaali saadaan esityksen mukaan lähes toteutettua ilman laajoja lisäinvestointeja ja mahdollisten lisäinvestointien vaikutukset vuosittaisiin käyttökustannuksiin ovat hyvin pienet.

(95) Esityksessä ehdotetaan, että teknologian perusteella yksikön mitoitusta voitaisiin pienentää enintään 0,04 työntekijää asiakasta kohti, mutta toteutuneen henkilöstömitoituksen on kuitenkin aina oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti. Tähän liittyen esityksessä arvioidaan, kuinka paljon iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon yksiköt voisivat vähentää teknologian vuoksi mitoitukseen laskettavaa eli välittömän asiakastyön henkilöstöä ja paljonko siitä tulisi kustannussäästöä. Näitä arvioidaan esityksen mukaan lääkehoitoon ja asiakkaiden yöaikaiseen valvontaan liittyvän teknologian perusteella, jotka ovat tällä hetkellä laajasti käytössä, ja joiden osalta on käytettävissä tutkimustietoa niiden vaikutuksista henkilöstötarpeeseen. Henkilöstön vähennyspotentiaalin laskennassa esityksessä on käytetty muun muassa THL:n työajanseurannalla kokoamaa tutkimustietoa, jonka mukaan lääkeannosjakelun mahdollistama ajansäästö tarkoittaa laskennallisesti noin 0,01 pienennystä verrattuna nykyiseen henkilöstömitoitukseen. Lisäksi yövalvonnan mahdollistama ajansäästö (varsinainen henkilöstön vähentäminen) tarkoittaa laskennallisesti noin 0,02 pienennystä verrattuna nykyiseen henkilöstömitoitukseen. Esityksessä arvioidaan THL:n laskelman perusteella, että kahden edellä todetun tutkitun teknologian perusteella iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa on 636 laskennallisen työntekijän vähennyspotentiaali. Käyttäen keskimääräistä palkkakustannusta, 636 työntekijän vähennys merkitsisi esityksen mukaan vuositasolla 34,7 miljoonan euron säästöä iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon kustannuksiin.

(96) Esityksessä todetaan, että edellä mainittua säästöpotentiaalia ei ole laskettu täysimääräisesti eli olettaen, että kaikki yksiköt pienentäisivät mitoitustaan 0,04:llä, vaan laskelmassa on otettu

huomioon muun muassa toimintayksikön koko sekä se, ettei mitoitus saa mennä alle 0,6:n. Säästöpotentiaali on laskettu ainoastaan niiden olemassa olevien teknologioiden osalta, joista on olemassa tutkimustietoa vaikutuksista henkilöstötarpeeseen. Säännös mahdollistaa kuitenkin teknologian huomioimisen laajemminkin kuin säästöpotentiaalia on nyt arvioitu. Lisäksi esityksessä todetaan, että edellä arvioitu säästöpotentiaali saadaan lähes toteutettua ilman laajoja lisäinvestointeja ja mahdollisten lisäinvestointien vaikutukset vuosittaisiin käyttökustannuksiin ovat hyvin pienet.

(97) Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin esille, että esityksen säästöpotentiaalia arvioitaessa ei ole huomioitu kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan asukkaiden kasvavia palvelutarpeita. Lisäksi tuotiin esille, että etähoidolla voidaan korvata perinteisiä käyntejä vain tiettyyn rajaan asti.

(98) Kuulemisissa tuotiin myös esiin, ettei taloudellisten vaikutusten arviointi sisällä lainkaan teknologiainvestointien kustannuksia. Esityksessä ei ole myöskään huomioitu uusia asiakastiedon käsittelyyn liittyvien ratkaisujen kustannuksia. Varsinkin uudenlaisen teknologian kehittämisen ja käyttöönoton kustannukset ovat merkittäviä, ja on hyvin mahdollista, että ne ylittävät niillä tavoitellut henkilöstösäästöt tai vähintäänkin ne rajoittavat säästöpotentiaalia huomattavasti. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin lisäksi esille, että taloudellisten vaikutusten arvioinnissa vähennykset kohdentuvat yleiskatteellisen rahoituksen näkökulmasta kaikille hyvinvointialueille, myös niille, jotka ovat esimerkiksi etäkotihoitokäynneistä johtuvan hyödyn jo käyttäneet tai joilla ei ole mahdollisuutta vähentää henkilöstöä teknologian hyödyntämisen seurauksena, eikä näin ollen kannustimia uuteen teknologiaan investoimiseksi ole. Käytännössä ne yksiköt, joiden mitoitus on tällä hetkellä 0,6, eivät voisi lainkaan hyödyntää jatkossakaan teknologiaa henkilöstömäärän määrittelyssä, vaikka tosiasiassa niillä olisi käytössä tismalleen sama henkilöstömäärään vaikuttava teknologia kuin yksikössä, jossa mitoitus on esimerkiksi 0,65.

(99) Asiantuntijakuulemisessa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että esityksen säästöpotentiaali on arvioitu varsin teoreettisesti suhteessa hoivapalvelujen käytännön todellisuuteen. Esimerkiksi laskennallinen henkilöstömitoituksen muutos ei välttämättä käytännössä mahdollista henkilöstövähennyksiä, mikä rajoittaa säästöpotentiaalia. Lisäksi kuulemisessa nostettiin esille kysymys siitä, missä määrin merkittävien kustannussäästöjen ohella on realistista olettaa, että samanaikaisesti vapautuu työaikaa ja työvoimaa uudelleenkohdennettavaksi vaativampiin asiakkuuksiin. Tuotiin lisäksi esille, että taloudellisten vaikutusten arvioinnissa käytetyssä THL:n tekemässä laskelmassa yliarvioidaan yöaikaisen henkilöstön määrä.

(100) Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on lisäksi tuotu esille, että kun esitykseen nyt muutetussa muodossa sisältyisi ajatus siitä, että joka kerran, kun palvelun yhteydessä käytettävään teknologiaan tehtäisiin muutos, asiasta pitäisi tehdä uusi muutoksenhakukelpoinen päätös, tulisi myös arvioida tästä aiheutuvien muutosten kustannusvaikutukset.

(101) Valiokunta viittaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen, jossa todetaan, että hallituksen esityksen taloudellisissa vaikutuksissa on huomioitu kustannusvaikutuksia siltä osin kuin ne ovat tämän hallituksen esityksen vaikutuksia. Hyvinvointialueiden tehtäviin esitettävien muutosten säästövaikutuksia arvioitaessa on huomioitu mahdollisista investointitarpeista käyttökustannuksiin aiheutuvat lisäkustannukset (esimerkiksi vuokra- tai leasingkustannukset tai

poistot). Hallituksen esityksen mukaan arvioitu säästöpotentiaali (50,9 miljoonaa euroa) saadaan lähes kokonaan toteutettua ilman laajoja lisäinvestointeja ja mahdollisten lisäinvestointien vaikutukset vuosittaisiin käyttökustannuksiin ovat hyvin pienet. Hyvinvointialueille jää edelleen itsehallinnollinen oikeus päättää palvelujen toteuttamistavoista eli tämän sääntelyn myötä ei synny erillistä velvoitetta hankkia mitään tiettyä teknologiaa. Palvelunjärjestäjät ja palveluntuottajat arvioivat tapauskohtaisesti vaihtoehtokustannukset harkitessaan sitä, millaista teknologiaa ottavat käyttöön ja missä palveluissa. Hyvinvointialueiden rahoitus perustuu pääosin valtion yleiskatteiseen laskennalliseen rahoitukseen. Valtion rahoituksen perusteena käytetään hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannuksia, rahoituskustannuksia sekä suunnitelman mukaisia poistoja ja arvonalentumisia. Sekä julkisten että yksityisten palveluntuottajien teknologiaan tarvittavat investoinnit ja työntekijöiden koulutus rahoitetaan, kuten muutkin investoinnit ja työntekijöiden osaamisen parantaminen.

Lakialoite

(102) Lakialoitteessa LA 6/2024 vp on kyse muistisairaan henkilön määräämisestä elektroniseen valvontaan, jos on olemassa välitön vaara, että henkilö voi muistisairauden vuoksi saattaa itsensä alttiiksi vakavalle terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle. Lakialoite koskee siten hallituksen esitykseen verrattuna rajatumpaa tilannetta. Lisäksi lakialoitteessa ehdotetun sääntelyn lähtökohta poikkeaa hallituksen esityksestä siten, että lakialoitteessa katsotaan aloitteen tarkoittamissa tilanteissa olevan kyse ehdotettujen säännösten mukaan nimenomaisesti itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta.

(103) Valiokunta pitää edellä esitetyin perustein tarkoituksenmukaisena, että teknologisten ratkaisujen käytöstä sosiaalihuollossa säädetään jäljempänä esitetyin muutoksin hallituksen esityksessä ehdotetulla tavoin. Valiokunta ehdottaa lakialoitteen LA 6/2024 vp hylkäämistä.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta

47 §. Teknologiset ratkaisut sosiaalihuollon palveluissa. Valiokunta ehdottaa pykälän otsikon sanamuotoa täsmennettäväksi.

Pykälän 1 momentissa säädetään teknologisten ratkaisujen käytön perusedellytyksistä. Valiokunta ehdottaa pykälän 1 momentin ensimmäisen virkkeen sanamuotoa muutettavaksi vastaamaan 48 §:n ensimmäisen virkkeen sanamuotoa niin, että pykälässä sallitaan sellaisten teknologisten ratkaisujen käyttö asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa hänen toimintakykynsä, turvallisuutensa, osallisuutensa ja hyvinvointinsa tukemiseksi, jotka soveltuvat käytettäviksi hänen palveluissaan ja vastaavat hänen tarpeisiinsa.

Pykälän 1 momentin toista virkettä valiokunta ehdottaa täsmennettäväksi asiakkaan edun ja osallisuuden huomioimisen vahvistamiseksi niin, että käyttöön otettavien teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee arvioida aina yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä tai laillisen edustajansa kanssa asiakkaan palvelutar-

vetta arvioitaessa ja hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa. Valiokunta korostaa, että asiakkaan palvelut on suunniteltava aina asiakkaan etu huomioon ottaen ja teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee arvioida osana yksilöllistä palvelutarpeen arviointiprosessia. Sosiaalihuoltolain 36 §:n mukaan asiakkaan palvelutarpeen arvioinnissa on otettava myös huomioon henkilön tilanteessa tapahtuvat muutokset. Lisäksi sosiaalihuoltolain 39 §:n mukaan asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa. Näin ollen myös teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee arvioida uudelleen asiakkaan palvelutarpeiden muuttuessa. Asiakkaan mielipiteen huomioimisen vahvistamiseksi valiokunta ehdottaa momenttia täydennettäväksi myös niin, että siinä nimenomaisesti säädetään, että asiakkaan mielipide teknologisten ratkaisujen käyttöön pitää selvittää ja että asiakkaalle on selvitettävä myös, miten teknologisen ratkaisun käyttäminen vaikuttaa palvelun toteuttamiseen ja mitkä olisivat palvelun toteuttamistavat ilman teknologista ratkaisua.

Lisäksi valiokunta ehdottaa 1 momenttia täydennettäväksi siten, että sellaisten asiakkaan kotona tai asumispalvelussa käytettävien teknologisten ratkaisujen käyttö, jolla voidaan ottaa yhteyttä asiakkaaseen ja ohjata ja auttaa asiakasta hänen jokapäiväisessä elämässään, tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Tällaisella ratkaisulla tarkoitetaan käytännössä esimerkiksi etäpalveluja, jotka ovat jo nyt yleisiä kaikissa sosiaalihuollon palveluissa, kuten kotihoidossa. Ratkaisun käytön rajaaminen alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään edellyttää, että asiakkaan kanssa esimerkiksi sovitaan, milloin häneen otetaan yhteyttä.

Pykälän 2 momentin valiokunta ehdottaa muutettavaksi kokonaan niin, että siinä säädetään, millä edellytyksillä asiakkaan yksityiselämän suojaan vaikuttavia teknologisia ratkaisuja voidaan ottaa käyttöön asiakkaan palvelussa kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa. Momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käyttö tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään, lukuun ottamatta asiakkaan mukana kulkevia ratkaisuja. Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi turvamatto ja siihen kytketty hoivakamera ei voi olla päällä koko ajan ja sen sijainti pitää rajata välttämättömään. Rajoittamalla yksityiselämän suojaan vaikuttavan teknologisen ratkaisun käyttö ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään huomioidaan myös muiden henkilöiden kuin asiakkaan yksityiselämän suoja.

Momentin 1 kohdan mukaan teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan liikettä, ääntä, hyvinvointia tai sijaintia, välittävät tiedon asiakkaan huolenpidon tai avun tarpeesta palveluntuottajalle ja avaavat yhteyden palveluntuottajaan saadaan käyttää vain asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa ja niiden käyttö tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Kohdan mukaisia teknologisia ratkaisuja ovat sellaiset ratkaisut, jotka havainnoivat asiakasta (esimerkiksi turvamatto) ja lähettävät tietoa huolenpidon tai avun tarpeesta palveluntuottajalle, jolloin palveluntuottaja voi avata yhteyden asiakkaaseen ja päättää toimenpiteestä. Teknologisen ratkaisun käytön rajaaminen alueellisesti tai ajallisesti välttämättömään ei koske asiakkaan mukana kulkevia ratkaisuja, kuten esimerkiksi turvaranneketta.

Momentin 2 kohdan mukaan teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan toimintakykyä ja välittävät tietoa palveluntuottajalle, saadaan käyttää vain asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa ja myös tällaisen teknologisen ratkaisun käyttö tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Kohdassa tarkoitettuja ratkaisuja ovat esimerkiksi erilaiset toimin-

takyvyn seuraamiseen tarkoitetut rannekkeet, joiden tarkoitus on tuottaa tietoa palveluntuottajalle asiakkaan palveluiden toteuttamisen tueksi.

Momentin 3 kohdan mukaan teknologisia ratkaisuja, joilla voidaan palveluntuottajan aloitteesta kuva- tai ääniyhteyden avaamalla tarkistaa asiakkaan hyvinvointi, saadaan käyttää vain asiakkaan asumispalvelussa tai laitospalvelussa ja tällaisen ratkaisun käyttö on rajattava alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Kohdassa tarkoitettu teknologinen ratkaisu on esimerkiksi ratkaisu, jolla tarkistetaan asiakkaan hyvinvointi yöaikaan asumispalvelussa sen sijaan, että ihminen käy katsomassa asiakasta.

Valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi uuden 3 momentin, jolloin hallituksen esityksen mukainen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi. Uudessa 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käytön asiakkaan palvelussa tulee olla välttämätöntä asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamiseksi. Välttämättömyyden arviointi on tapauskohtainen ja kokonaisvaltainen arviointi asiakkaan tilanteesta. Valiokunta korostaa, että välttämättömyyttä ei voida missään tilanteissa perustella esimerkiksi henkilöstön riittämättömyydellä, sillä sen arviointi ei perustu asiakkaan yksilöllisen tilanteen arviointiin. Valiokunta toteaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen perustuen, että välttämättömyyden arvioinnissa voidaan arvioida myös sitä, mikä palvelun toteuttamistapa puuttuu vähiten asiakkaan yksityisyyden suojaan. Esimerkiksi yöaikaan asiakkaan vointi voidaan tarkistaa hoivakameralla sen sijaan, että ammattilainen käy huoneessa, jolloin asiakas voi herätä. Arvioinnissa on myös merkitystä sillä, asuuko asiakas yksin vai jonkun muun kanssa. Välttämättömyysarvioinnissa tulee myös 1 momentissa säädetyn mukaisesti ottaa huomioon asiakkaan kanssa yhteistyössä tehty arvio ratkaisun käyttöönotosta hänen palvelussaan sekä hänen mielipiteensä teknologisen ratkaisun käyttöön. Valiokunta toteaa sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen perustuen, että jos asiakas esimerkiksi kokee, että ratkaisu tukee hänen turvallisuuttaan, teknologinen ratkaisu voi olla asiakkaan palvelussa välttämätön. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 3 momentissa säädetään myös, että saniteettitiloissa saa käyttää vain sellaisia teknologisia ratkaisuja, jotka kulkevat asiakkaan mukana sekä ratkaisuja, jotka eivät itsenäisesti tai palveluntuottajan aloitteesta avaa kuvayhteyttä palveluntuottajaan. Saniteettitiloissa voidaan siten käyttää esimerkiksi turvamattoa, joka avaa yhteyden palveluntuottajaan, sekä turvaranneketta, mutta myös sellaisia ratkaisuja, joilla ei ole vaikutusta henkilön yksityiselämän suojaan.

Valiokunta ehdottaa pykälän 3 momentissa säädettäväksi myös siitä, että asiakkaan 45 §:ssä tarkoitetusta päätöksestä tai asiakkaan ja palveluntuottajan välisestä sopimuksesta tulee käydä ilmi asiakkaan sosiaalipalvelussa käyttöön otettava 2 momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu. Hallintolain mukaisesti päätös on myös perusteltava. Sosiaalihuollon asiakkaalla tai hänen laillisella edustajallaan on oikeus hakea muutosta sosiaalihuoltoa koskevaan päätökseen ja myös 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käyttöönotosta. Sosiaalihuollon päätöksenteon yleisestä käytännöstä poikkeava menettely perustuu siihen, että 2 momentissa tarkoitettuihin teknologisiin ratkaisuihin voi sisältyä muita palvelun tuottamistapoja merkittävämpää perusoikeuksiin puuttumista, joten on perusteltua, että päätös voidaan tältä osin saattaa oikeudellisesti arvioitavaksi. Yksityisoikeudellisessa muodossa tuotettujen palvelujen palveluntuottaja ei tee päätöksiä palveluista, vaan palvelujen tuottaminen perustuu asiakkaan kanssa tehtyyn sopimukseen. Pykälän 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käyttöönotto tulee tällöin käydä ilmi asiakkaan ja yksityisen palveluntuottajan välisestä sopimuksesta.

Valiokunnan mietintöluonnos

Valiokunta ehdottaa, että pykälän 3 momentissa säädetään lisäksi siitä, että 2 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja ei saa käyttää lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen palveluissa. Pykälän 2 momentissa tarkoitettuja ratkaisuja ei tällä hetkellä ole käytössä sijoitettujen lasten palveluissa. Jos tarve tällaisten ratkaisujen käyttämiselle ilmenee, voidaan siitä säätää erikseen.

Valiokunnan ehdottama pykälän 4 momentti vastaa pääosin hallituksen esityksen mukaista 3 momenttia. Momentissa säädetään edellytyksistä, joiden tulee täyttyä, jotta 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja voidaan ottaa käyttöön ja käyttää asiakkaan sosiaalipalvelussa. Valiokunta ehdottaa momentin 2 kohtaa täsmennettäväksi siten, että teknologinen ratkaisu ei saa puuttua asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän lisäksi henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää. Momentin 3 kohtaa valiokunta ehdottaa täydennettäväksi siten, että ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava asiakkaan inhimillisen kohtaamisen ja henkilökohtaisen vuorovaikutuksen toteutumisen lisäksi siitä, että sosiaalihuollon palveluissa henkilöstön määrä vastaa asiakkaan tarpeisiin. Sosiaalihuoltolain 49 a §:n mukaan hyvinvointialueen käytettävissä tulee olla riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta asiakastyöhön osallistuvaa henkilöstöä ja sosiaalipalveluja tuottavassa toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävärakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien henkilöiden määrää ja palvelun tarvetta. Vaikka vanhuspalvelulaissa ehdotetaan säädettäväksi välittömän asiakastyön korvaamisesta teknologialla, vanhuspalveluissa tulee vanhuspalvelulain 20 §:n 1 momentin perusteella olla henkilöstö, joka vastaa iäkkäiden henkilöiden palvelun tarvetta. Momentin 4 kohta vastaa hallituksen esityksen 3 momentin 4 kohtaa.

Pykälän 5 momentti vastaa hallituksen esityksen mukaista 4 momenttia, jonka mukaan teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä säädetään asiakastietolaissa. Valiokunta ehdottaa momenttia täydennettäväksi siten, että teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava asiakkaan sosiaalipalvelun järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömään. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että momentissa säädetään myös siitä, että henkilötiedot on poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja kun asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää.

48 §. Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Valiokunta ehdottaa pykälän 1 momenttia täydennettäväksi siten, että teknistä valvontaa toimintayksikön yhteisessä käytössä olevissa tiloissa asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi saa käyttää muualla kuin saniteettitiloissa. Valiokunta ehdottaa momenttia tarkennettavaksi siten, että saniteettitiloissa saadaan kuitenkin käyttää 47 §:n 2 momentissa tarkoitettuja asiakkaan mukana kulkevia teknologisia ratkaisuja ja ratkaisuja, jotka eivät avaa kuvayhteyttä palveluntuottajaan. Lisäksi valiokunta ehdottaa momenttia täydennettäväksi siten, että henkilöstön määrän tulee teknisestä valvonnasta huolimatta vastata asiakkaiden tarpeisiin. Sosiaalihuoltolain 49 a §:n mukaan hyvinvointialueen käytettävissä tulee olla riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta asiakastyöhön osallistuvaa henkilöstöä ja sosiaalipalveluja tuottavassa toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävärakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien henkilöiden määrää ja palvelun tarvetta. Vaikka vanhuspalvelulaissa ehdotetaan säädettäväksi välittömän asiakastyön korvaamisesta teknologialla, vanhuspal-

veluissa tulee vanhuspalvelulain 20 §:n 1 momentin perusteella olla henkilöstö, joka vastaa iäkkäiden henkilöiden palvelun tarvetta.

Pykälän 2 momentin mukaan teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvasta asiakastietojen käsittelystä säädetään asiakastietolaissa. Valiokunta ehdottaa momenttia täydennettäväksi siten, että teknisen valvonnan yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava asiakkaiden sosiaalipalvelun järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömään. Henkilötiedot on poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää.

Pykälän 4 momentin sanamuotoa valiokunta ehdottaa täsmennettäväksi niin, että pykälässä tarkoitettua teknistä valvontaa ei saa toteuttaa asiakkaan kodissa, asunnossa tai muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin. Näin ollen 48 §:n nojalla ei saa toteuttaa teknistä valvontaa esimerkiksi asiakkaan kotona tai huoneessa ja teknologisen ratkaisun käyttöä koskevaa 47 §:ää sovelletaan silloin, kun on kyse asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettävistä teknologista ratkaisuista.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 113/2025 vp sisältyvät 2. ja 3. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 113/2024 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. ***(Valiokunnan muutosehdotukset)***

Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA 6/2024 vp sisältyvät lakiehdotukset.

Valiokunnan mietintöluonnos

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 3 §:n 7 kohta, sellaisena kuin se on laissa 790/2022, ja

lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1280/2021 ja 790/2022, uusi 8 ja 9 kohta, 39 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 677/2023, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 ja 4 momentti siirtyvät 4 ja 5 momentiksi, ja lakiin siitä lailla 741/2023 kumotun 47 ja 48 §:n tilalle uusi 47 ja 48 § seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan

7) toimintayksiköllä julkisen tai yksityisen palveluntuottajan ylläpitämää toiminnallista kokonaisuutta, joka toteuttaa sosiaalipalveluja palveluntuottajan tiloissa tai asiakkaan kotona;

8) teknologisella ratkaisulla asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettäviä sähköisiä laitteita, ohjelmistoja, palveluita ja järjestelmiä;

9) teknisellä valvonnalla asiakkaan kuvan, äänen ja liikkeen havainnointia sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa.

39 §

Asiakassuunnitelma

— —

Asiakassuunnitelmaa laadittaessa on arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla ottaen huomioon, mitä 47 §:ssä säädetään.

— —

47 §

Teknologiset ratkaisut asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa

Asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa saadaan hänen toimintakykynsä, turvallisuutensa, osallisuutensa ja hyvinvointinsa tueksi käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka soveltuvat käytettäviksi hänen palveluissaan ja vastaavat hänen tarpeisiinsa. Käyttöön otettavien teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee arvioida yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä tai laillisen edustajansa kanssa asiakkaan palvelutarvetta arvioitaessa ja hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa. Asiakkaan mielipide teknologisten ratkaisujen käyttöön pitää selvittää ja hänelle on selvitettävä, miten teknologisen ratkaisun käyttäminen vaikuttaa palvelun toteuttamiseen, ja mitkä olisivat vaihtoehtoiset palvelun toteuttamistavat ilman teknologista ratkaisua. Sellaisen asiakkaan kotona tai asumispalvelussa käytettävän teknologisen ratkaisun, jolla voidaan ottaa yhteyttä asiakkaaseen ja ohjata ja auttaa asiakasta hänen jokapäiväisessä elämässään, käyttö tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 8 ja 9 §:ssä säädetään itsemääräämisoikeudesta.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, saadaan

1) asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan liikettä, ääntä, toimintakykyä tai sijaintia, välittävät tiedon asiakkaan huolenpidon tai avun tarpeesta palveluntuottajalle ja avaavat yhteyden palveluntuottajaan, kun niiden käyttö on, lukuun ottamatta asiakkaan mukana kulkevia ratkaisuja, rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään;

2) asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan liikettä, ääntä tai toimintakykyä ja välittävät tietoa palveluntuottajalle, kun niiden käyttö on, lukuun ottamatta asiakkaan mukana kulkevia ratkaisuja, rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään;

3) asiakkaan asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, joilla voidaan palveluntuottajan aloitteesta kuva- tai ääniyhteyden avaamalla tarkistaa asiakkaan hyvinvointi, kun niiden käyttö on rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. (Uusi 2 mom,)

Edellä 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käytön asiakkaan palvelussa tulee olla välttämätöntä asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamiseksi. Saniteettitiloissa saadaan käyttää vain teknologisia ratkaisuja, jotka kulkevat asiakkaan mukana sekä ratkaisuja, jotka eivät itsenäisesti tai palveluntuottajan aloitteesta avaa kuvayhteyttä palveluntuottajaan. Asiakkaan 45 §:ssä tarkoitetusta päätöksestä tai asiakkaan ja palveluntuottajan välisestä sopimuksesta tulee käydä ilmi asiakkaan sosiaalipalvelussa käyttöön otettava 2 momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu. Edellä 2 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja ei saa käyttää lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen palveluissa. (Uusi 3 mom.)

Teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että:

1) asiakas on tietoinen sen käytöstä, osaa tarpeen mukaan käyttää sitä ja saa tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa sen käytössä;

2) teknologinen ratkaisu ei puutu asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää;

3) sosiaalihuollon palveluissa henkilöstön määrä vastaa asiakkaan tarpeisiin ja asiakkaan oikeus inhimilliseen kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen toteutuu;

4) teknologinen ratkaisu toimii tarkoitustaan vastaavalla tavalla eikä vaaranna asiakasturvallisuutta. (4 mom., entinen 3 mom.)

Teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä tapahtuvasta asiakastietojen käsittelystä säädetään asiakastietolaissa. Teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava asiakkaan sosiaalipalvelun järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömään. Henkilötiedot on poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää. (5 mom., entinen 4 mom.)

48 §

Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa

Sosiaalihuollon toimintayksikön asiakkaiden yhteisessä käytössä olevissa tiloissa muualla kuin saniteettitiloissa teknistä valvontaa saa toteuttaa silloin, kun se on tarpeen asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Saniteettitiloissa saadaan kuitenkin käyttää 47 §:n 2 momentissa tarkoitettuja asiakkaan mukana kulkevia teknologisia ratkaisuja ja ratkaisuja, jotka eivät avaa kuvayhteyttä palveluntuottajaan. Tekninen valvonta tulee rajoittaa ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään ja sen on oltava oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Henkilöstön määrän tulee teknisestä valvonnasta huolimatta vastata asiakkaiden tarpeisiin. Teknisestä valvonnasta ja sen toteuttamistavasta on ilmoitettava näkyvällä tavalla niissä tiloissa, joissa sitä käytetään.

Teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvasta asiakastietojen käsittelystä säädetään asiakastietolaissa. Teknisen valvonnan yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava asiakkaiden sosiaalipalvelun järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömään. Henkilötiedot on poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää.

Työntekijän kameravalvonnasta säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 16 ja 17 §:ssä.

Tässä pykälässä tarkoitettua teknistä valvontaa ei saa toteuttaa asiakkaan kodissa, asunnossa tai muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valiokunnan mietintöluonnos

2.

Laki

ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 16 ja 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012) 20 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 741/2024, sekä

lisätään 16 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 876/2022, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

16 §

Asiakassuunnitelma

— —

Asiakassuunnitelmaa laadittaessa on arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla ottaen huomioon, mitä sosiaalihuoltolain 47 §:ssä säädetään.

— —

20 §

Henkilöstö

— —

Sosiaalihuoltolain 21 c §:ssä tarkoitetun ympärivuorokautisen palveluasumisen toimintayksikön toteutunut henkilöstömitoitus tarkoittaa toimintayksikössä paikalla olevien välitöntä asiakastyötä tekevien tämän lain 3 a §:ssä tarkoitettujen työntekijöiden työpanosta suhteessa toimintayksikössä kolmen viikon seurantajakson aikana olevien asiakkaiden määrään. Toteutuneen henkilöstömitoituksen on aina oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti toimintayksikössä, jolla on yhteiset toimitilat ja oma työvuorosuunnittelu ja joka toimii yhden esimiehen alaisuudessa. Kuitenkin, jos henkilöstömitoitus on tätä suurempi, sitä saadaan pienentää enintään 0,04 työntekijällä asiakasta kohden, mikäli toimintayksikössä on käytössä teknistä valvontaa tai asiakkaiden sosiaalipalveluissa on käytössä teknologisia ratkaisuja, joilla voidaan korvata välitöntä asiakastyötä. Välillistä työtä ei oteta huomioon henkilöstömitoituksessa. Henkilöstömitoitusta arvioitaessa on lisäksi kuitenkin aina huomioitava, mitä edellä 1 momentissa säädetään iäkkäiden henkilöiden toimintakyvyn edellyttämästä palvelutarpeesta ja laadukkaiden palveluiden turvaamisesta.

— —

_____

Valiokunnan mietintöluonnos

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Palveluntuottaja saa toimintayksikössä käytettävän teknisen valvonnan ja asiakkaiden palveluissa käytettävien teknologisten ratkaisujen vuoksi pienentää ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoitusta 20 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla ilman, että asiasta tehdään sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023) 5 §:n 2 momentissa, 16 §:n 2 momentissa ja 21 §:ssä tarkoitettu hakemus ja päätös 31 päivään maaliskuuta 2027 saakka. Muutos on kuitenkin päivitettävä valtakunnalliseen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien ja palveluyksikköjen rekisteriin sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain 17 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

3.

Laki

sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 10 e §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 10 e §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1201/2020, uusi 8 momentti seuraavasti:

10 e §

Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittävä maksu

— —

Poiketen siitä, mitä tässä pykälässä säädetään, hyvinvointialue saa periä asiakkaalta kohtuullisen maksun asiakassuunnitelmaan sisältyvästä palvelusta, jolla vastataan hänen kiireelliseen avuntarpeeseensa käyttäen sosiaalihuoltolain 47 §:ssä tarkoitettua teknologista ratkaisua.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valiokunnan mietintöluonnos

Helsingissä 8.4.2026

Asian käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok (osittain)
jäsen Maaret Castrén kok (osittain)
jäsen Hilkka Kemppi kesk (osittain)
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk (osittain)
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas (osittain)
jäsen Minna Reijonen ps (osittain)
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd (osittain)
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Ville Väyrynen kok (osittain)
jäsen Henrik Wickström r (osittain)
varajäsen Kaisa Garedew ps (osittain)
varajäsen Mari Kaunistola kok (osittain)
varajäsen Hanna Laine-Nousimaa sd (osittain)
varajäsen Henrik Vuornos kok (osittain)

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Pirjo Kainulainen
valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen
valiokuntaneuvos Päivi Salo